

SADRŽAJ:

Luka Mudronja		
EKSPEDICIJA „LUBUŠKA JAMA 2009“	.	2
Oldrich Štos i Darko Bakšić		
SKALARJEVO BREZNO	.	16
Luka Mudronja		
HRVATSKI SPELEOLOZI U SKALARJEVU BREZNU	.	19
Darko Bakšić i Dalibor Paar		
LEKSIKON ŠPILJA I JAMA U HRVATSKOJ	.	23
Dalibor Paar		
STATISTIČKI PREGLED REZULTATA ISTRAŽIVANJA NAJVEĆIH JAMA I ŠPILJA U HRVATSKOJ DO 2009. GODINE	.	24
Stipe Tutiš i Dalibor Paar		
SPELEOARHEOLOGIJA I ULOGA SPELEOLOGA	.	28
Dalibor Paar		
SEMINAR O STRUČNOJ IZRADI NACRTA SPELEOLOŠKIH OBJEKATA U OMIŠU	.	30
Dalibor Paar		
STRUČNI SEMINAR O IZRADI I VREDNOVANJU SPELEOLOŠKIH NACRTA – SAMOBOR 2009.	.	32
Dalibor Paar		
SUDJELOVANJE NA ZNANSTVENOM SKUPU - ŠKOLI KRŠA „KLASIČNI KRŠ“ – KRŠKI SEDIMENTI U POSTOJNI 2008.	.	37
Dalibor Paar		
SUDJELOVANJE NA ZNANSTVENOM SKUPU – ŠKOLI KRŠA „KLASIČNI KRŠ“ – KLIMA ŠPILJA U POSTOJNI 2009.	.	39
Goran Rnjak		
SPELEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA KORNATSKOG OTOČJA	.	42
Dalibor Paar		
DEVASTACIJA ŠPILJE U KAMENOLOMU DEBELJAČA	.	54
Ena Vrbek		
VRH NEBA	.	56
Marin Glušević		
FURTOWISCHACHT - DIE HARD	.	61
Marin Glušević		
LASINA JAMA	.	67
Tamara Čuković i Marinko Malenica		
SAMOZATAJNA ALBANIJA	.	70
Goran Kovačić		
SNJEŽNA AVANTURA	.	73
Goran Rnjak		
KUDA VODI OVAJ PUT...	.	77
Tea Selaković		
KORDURA 600KN, KARABITKA 500KN, ISKUSTVO U LUBUŠKOJ – NEPROCJENJIVO!	.	78
Marijan Čepelak – Maligan		
U POTRAZI ZA NEVIDLJIVOM CRTOM	.	80
Goran Kovačić		
ŠPILJKO	.	82

EKSPEDICIJA „LUBUŠKA JAMA 2009“

Luka Mudronja

During the period 25th July – 9th August 2009, expedition to "Lubuška jama" – a pit (cave) located in National Park North Velebit, was organized. Based on new measurements, participants of the expedition designed new, more detailed maps of the pit that is now 508 m deep and 1225 m long. During this period a team made video footage of the pit and explored 29 other pits.

Povijest istraživanja Lubuške jame

Poljski speleolozi iz klubova Bobry Żagan i Gawra Gorzow otkrili su ulaz u Lubušku jamu te proveli dvije ekspedicije, u rujnu 2000. te rujnu 2001. godine. Istraživanja su provedena u suradnji sa speleolozima iz SO PDS Velebit. Poljaci su se spustili do dubine -521 m te izradili nacrt jame. Budući da nacrt koji je dostavljen od strane poljskih speleologa nije bio u mjerilu 1:500 te bez detalja i perspektiva, speleolozi SO PDS Velebit su u srpnju i kolovozu 2006. godine organizirali ekspediciju u Lubušku jamu. Cilj ekspedicije bio je spustiti se na poznato dno Lubuške jame, izraditi novi nacrt jame te snimiti filmski materijal. Zbog nepovoljnih vremenskih uvjeta speleolozi su se spustili do -421 m te do te dubine izradili nacrt i snimili filmski materijal.

Ekspedicija Lubuška jama 2009 imala je iste ciljeve kao i prethodna. Bila je organizirana u razdoblju 25.07. - 09.08.2009. godine. Speleolozi su se spustili na poznato "poljsko" dno te dovršili novi nacrt jame. Dubina prema novom nacrtu iznosi -508 m, a duljina 1225 m (poligonska 2164 m). Snimljen je potpuno novi filmski materijal od ulaza u jamu do samog dna. U Lubuškoj jami je na dva mjesta (-380m i -508 m) pronađena nova vrsta pijavice te se očekuje njena determinacija. Osim Lubuške jame, na okolnom terenu pronađeno je, istraženo ili posjećeno 29 jama. Na ekspediciji Lubuška jama 2009 sudjelovalo je 87 speleologa iz Hrvatske, Poljske i Španjolske.

Morfologija Lubuške jame

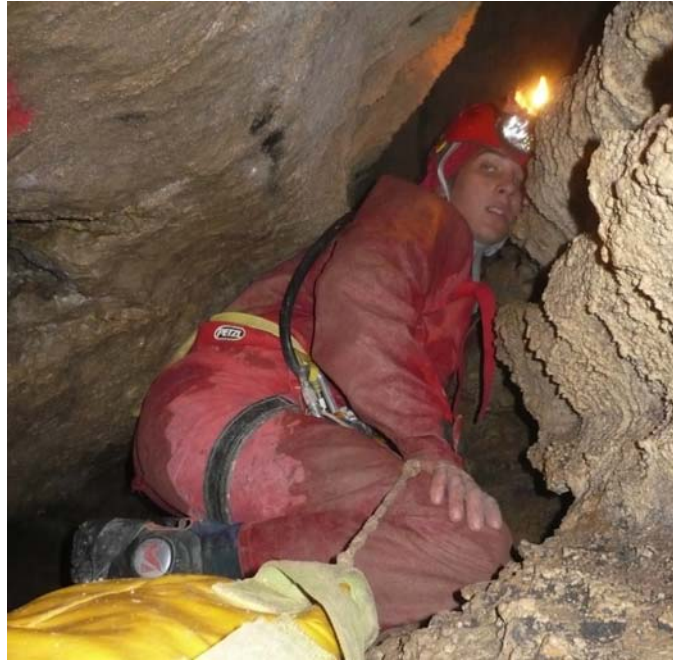
Ulaz Lubuške jame formiran je na sjecištu triju pukotina smjera 308°-128°, 275°-95° i 0°-180°. Otvor ulaza pruža se u smjeru istoka (na pukotini 275°-95°). Širina mu je 1,75 m, a duljina 7,5 m. Iznad ulaza su uglavljeni kameni blokovi.

Ulazna vertikala duga je 13 m. Na dnu ulazne vertikale u ljetnim je mjesecima moguće pronaći snijeg nataložen tijekom zime (debljine oko 1 do 1,5 m). Zatim slijedi skok od 3 m i suženje – pukotina u podu (1 x 0,5 m). Tu jama mijenja

smjer pružanja prema sjeveru. Nakon 8 m spušta se u proširenje (dvoranicu) s velikim kamenim blokom visokim oko 4 m. Kroz uski meandar, provlačeći se između uglavljenog kamenja, spušta se vertikalom od 10 m (3 m i 7 m) do proširenja na kojem se iz smjera Z – JZ spaja dimnjak. Slijedi vertikala od 14 m nakon koje se, osiguravajući se na gelenderu, uspinje (nagib od 18°) sve do dijela gdje je moguće nastaviti spuštati se u dubinu. Vertikalom od 24 m spušta se kroz uski meandar u kojem se često zapinje za stijenu. Ovaj su dio jame poljski speleolozi nazvali „Guzuder“. Ponovo slijedi uspinjanje meandrom (24°) do šireg dijela gdje je moguće nastaviti spuštanje. Previsnom vertikalom od 25 m spušta se u dvoranu s lijepo formiranim podzemnim škrapama – „Prve škrape“. Iz dvorane se može nastaviti spuštajući se meandrom u smjeru sjevera ili se popeti uz škrape u istočnom dijelu dvorane i proći u sljedeću vertikalu „Mount & Wave“ od 41 m. Oba se prolaza spajaju u vertikali „Mount & Wave“. Vertikala završava s vrlo kratkom policom s kamenim blokovima. Na policu se iz smjera SZ spaja dimnjak iz kojeg dotječe voda (veza s nekom snježnicom ili jamom na površini). Slijedi vertikala od 34 m. Na polovici vertikale prolazi se pored „Drugih škrapa“ i spušta do police s nakapnicom. Tu se opet s dvije strane može ući u sljedeću vertikalu. Lakše je 6 m prije police prijeći u smjeru SZ odakle je jednostavan ulaz u vertikalu. Vertikalom od 40 m spušta se do dna dvorane iznad kojeg se uzdižu „Treće škrape“. Dubina dna dvorane je -206 m.

Nastavak jame je preko vrhova oštrica „Trećih škrapa“ na -193 m. U smjeru sjevera spušta se skokom od 9 m do proširenja s dimnjakom sa zapadne strane (pritok vode). To je vjerojatna veza s „Drugim škrapama“. Suprotno od dimnjaka nalazi se prolaz u paralelni kanal koji se nakon 18 m ponovo spaja na glavni kanal (curak vode!). Na dubini od -204 m je „Eliminator“ - suženje koje je prošireno radi lakšeg prolaza. Dio jame do „Eliminatora“ tehnički je jednostavniji.

Nakon „Eliminatora“ pa do vertikale „Kiša“ slijedi uski meandar, nazvan „Mali meandar“ duljine 65 m koji se pruža u smjeru sjevera. Na dva se mjesta na „Mali meandar“ sa zapadne strane spajaju dolazni meandri nazvani „Amonit 1“ i „Amonit 2“. „Amonit 1“ dug je 42 m i nastavlja se uskom pukotinom. „Amonit 2“ je slične morfologije kao i „Amonit 2“, no kraći je i duljina iznosi 35 m. Iz meandra u vertikalu „Kiša“ ulazi se na -228 m.



Provlačenje u Malom meandru

Vertikala „Kiša“ mjesto je spoja dimnjaka kojim s površine dolazi vodeni tok u meandar. Za vrijeme jačih oborina dotok vode u podzemlje je brz (nakon pola sata od početka oborina). U vertikali „Kiša“ spušta se prvo 12 m, pa se priječi 5 m lagano se uspinjući sve do mjesta gdje je najjednostavnije nastaviti sa spuštanjem. Nakon još 17 metarske vertikale prostor se proširuje. Tu započinje dio jame kojeg su poljski speleolozi nazvali „Veliki meandar“. Ulazni dijelovi meandra su širi, a dno je prekriveno kamenim blokovima. Već nakon 16 m uskim prolazom u smjeru zapada ulazi se ponovo u uski meandar. Morfologija je slična kao i u dijelovima jame od „Eliminatora“ do „Kiše“, ali je visina meandra velika - do 50 metara (vrijednost je procijenjena na temelju pada kamena). „Veliki meandar“ uzak je i visok meandar na više mjesta pregrađen uglavljenim kamenjem pa treba tražiti najjednostavniji prolaz. Vrlo lako se može zalutati pa su kroz meandar ostavljene oznake – kameni čuljci.

Nakon 65 m od početka „Velikog meandra“ može se ući u dvoranu nazvanu „Kod dva šišmiša“. Ova dvorana zapravo je dno jedne vertikale. Prekrivena je kamenim blokovima i u nju je moguće ući s dvije različite strane. Otprilike u sredini „Velikog meandra“ (160 m duljine) sa zapadne se strane prolazi uz rub još jedne vertikale u kojoj se čuje voda. Ta vertikala je prema gore neistraženi dimnjak, a morfološki je dio „Velikog meandra“ te se spuštanjem u njoj dođe na niže dijelove „Velikog meandra“, no zbog velike količine vode nije pogodna za brže spuštanje u dublje dijelove jame do kojih se dođe daljnjim priječenjem meandra i spuštanjem suhim vertikalama.



Pijavičino jezero

Nakon 8 m duljine ulazi se u suhu vertikalnu od 33 m koja završava na polici 5 x 3 m prekrivenoj kamenim blokovima. Dalje se vertikalom od 35 m dolazi na sljedeću policu s koje se može spustiti na dvije strane: u smjeru sjevera i juga. U smjeru juga je povrat na „Veliki meandar“. U smjeru sjevera vertikalom od 25 m nastavlja se dalje. Ovaj do sada najprostraniji i suhi dio jame poljski su speleolozi nazvali „Dry well“.

Do sljedeće vertikale nazvane „Wet well“ nastavlja meandar čije su stijene prekrivene slojem gline. Vertikala „Wet well“ duboka je 55 m, a na dnu završava uskim meandrom smjera S-J. Priječenjem vertikale „Wet well“ nakon tri vertikalice od 8, 20 i 28 m spušta se do dvorane na -427 m. S JI strane dvorane je kanal iz kojeg dolazi vodeni tok, a u njegovom nastavku u smjeru SZ ulazi se u „Spaljeni meandar“. „Spaljeni meandar“ je 30 m dugačak, uzak, obložen glinom tako da je vrlo zahtjevan za kretanje. Iz „Spaljenog meandra“ spušta se vertikalom od 11 m, te se nakon 15 m kanala ulazi u vertikalnu od 70 m koja je nazvana „Vertikala Pentagona“. Tom vertikalom se spušta u dvoranu koja se pruža u smjeru S-J i nazvana je „Pentagon“. Dno dvorane prekriveno je kamenim blokovima. Na južnoj strani nalazi se jezero promjera 3 m koje je nazvano „Pijavičino jezero“ jer je u njemu pronađena nova vrsta pijavice. U njega se moguće spustiti i putem koji nije kroz „Spaljeni meandar“ – nakon priječenja vertikale „Wet well“ se kreće u priječenje meandra te se nakon 30 m ulazi u 45 metarsku vertikalnu, 5 m priječenja i novu 75 metarsku vertikalnu. Tom zadnjom vertikalom, nazvanom „Backdoor“ spušta se na „Pijavičino jezero“.

Na sjevernom dijelu dvorane „Pentagon“ spušta se među blokovima u aktivni meandar koji se opskrbljuje vodom iz „Pijavičinog jezera“. Meandar se nakon 15 m u smjeru S siječe s fosilnim meandrom koji se pruža u smjeru SZ-JI te voda nastavlja teći u smjeru JI i nakon 20 m završava u neprolaznom jezeru, nazvanom „Odlazno jezero“, duljine 10 m. Na rubu jezera nalazi se posljednja i najdublja točka jame te tu dubina iznosi – 508 m.



Meandar prema Odlaznom jezeru

Položaj Lubuške jame

Koordinate položaja ulaza Lubuške jame su:

y = 4957 630

x = 5502 617

z = 1495 m

Oznaka pločice na ulazu Lubuške jame je 05-0200.

Buduća speleološka istraživanja u Lubuškoj jami

Lubuška jama i dalje je zanimljiva za speleološka istraživanja. Iako je tijekom ekspedicije u 2009. godini dosegnuto poznato dno jame (-508 m) te završen kvalitetniji nacrt započet 2006. godine, jama i dalje ima niz perspektiva za istraživanje koje su zahtjevnije od onih uočenih 2006., ali i dalje predstavljaju mogućnost produbljivanja i produljivanja jame. Lubuška jama, između svih dubokih jama, zanimljiva je po tome što se stalni vodeni tok javlja na relativno maloj dubini, već iza „Eliminatora“ na -223 m dubine. Vertikalama koje se spajaju na Lubušku jamu pritječe voda nastala topljenjem snijega i leda koji se nalazi u ulaznim dijelovima drugih jama. Gotovo sve jame pronađene na potezu između Lubuške jame i Lukine jame završavaju snijegom i ledom pa se može očekivati da bi se topljenjem mogli otvoriti prolazi koji bi vodili do meandra Lubuške jame.

Rekognosciranjem terena, praćenjem rasjeda na površini iznad Lubuške jame, pronađen je niz jama od kojih treba izdvojiti jamu „Snjeguljicu“ (slika 13). Jama se nalazi u dubokoj vrtači koja prati smjer kretanja „Lubuške jame“. U jamu se spustilo do dubine -40 m, no stalo se s istraživanjem zbog padajućeg leda. Istraživanje se može nastaviti u hladnijem dijelu godine, a jama bi se mogla spojiti na vertikalu „Kiša“.

Perspektive u Lubuškoj jami

- pokušati pronaći jamu koja se s površine spaja na vertikalu „Kiša“
- nakon vertikale „Kiša“ ne ući u „Veliki meandar“ već se penjati u nastavak kanala koji je nazvan „Gore, gore“
- „Dvorana dva šišmiša“ dno je vertikale – pokušati pronaći ulaz na površini ili penjati vertikalu
- dno „Wet well“ vertikale – ući u meandar na dnu (najvjerojatniji je spoj na „Pentagon“, no nije istraženo)
- „Odlazno jezero“ je, vjerojatno, viseći sifon te je moguće u njemu zaroniti i pokušati pronaći prolaz dalje

Istražene i rekognoscirane jame na ekspediciji Lubuška jama 2009

Ime jame	X	Y	Napomena
Srkić 2	4957704	5502520	05-206, nacrtana
Prva jama			05-232 jama na putu za logor Lubuške jame, nacrtana
Vodena stijena			05-231 jama na putu za logor Lubuške jame, nacrtana
Jama krljava	4957657	5502511	05-207, nacrtana
Jama pod okomitom smrekom	4957194	5502935	05-24810 m iznad Špilje buža, nacrtana
Špilja buža	4957217	5502959	05-225, nacrtana
Dvojama	4957672	5502574	05-217 slovačka jama Dvojvchodova, ponovljen nacrt
Školska jama	4957243	5502899	05-205, nacrtana
Kenjac	4958376	5502306	Preko puta ulaza u jamu G-6, nacrtana
Snjeguljica	4957725	5502625	05-30 slovačka jama Cenculova 30, ponovljen nacrt, ide dalje, opasan led
Bekina	4957687	5502669	05-219, nacrtana
Rom pečina	4957277	5502927	Nacrtana, nema oznaku
Jama 218	4957697	5502635	05-218, nacrtana
Jama xy	4957226	5502909	Pronađen ulaz, nije istražena
Jama ilibris	4957763	5502478	Istražili Španjolci, nisu dostavili nacrt, ponoviti istraživanje
Španjolka 1	4957810	5502268	Španjolci pronašli ulaz, nije istražena
Španjolka 2	4957700	5502514	Španjolci pronašli ulaz, nije istražena
Jama ilibris-južni ulaz	4957764	5502474	Južni ulaz jame Ilibris, bolji ulaz zbog jednostavnijeg pristupa
Jama 300	4957776	5502363	Pronađen ulaz, nije istražena
Jama 301	4957668	5502307	Pronađen ulaz, nije istražena
Jama 302	4957677	5502299	Pronađen ulaz, nije istražena
Jama 303	4957660	5502327	Pronađen ulaz, nije istražena. Ima dva ulaza, manji je perspektivniji, koordinate skinute između dva ulaza
Jama 304	4957667	5502338	Pronađen ulaz, nije istražena, perspektivna, iznad Lukine jame
Jama 306	4957963	5502223	Pronađen ulaz, nije istražena, urušena pukotina
Jama 307	4957970	5502264	Pronađen ulaz, nije istražena
Jama 307 a	4958012	5502322	Pronađen ulaz, nije istražena, na ulazu pronađena oznaka A (?)
Jama 308	4957867	5502311	Pronađen ulaz, nije istražena
Jama 309	4957807	5502272	Pronađen ulaz, nije istražena vjerojatno jama Španjolka 1
Jama 05-0031	4957856	5502324	Istražena jama, SOV-SOŽ, ponovo skinute koordinate

Nacrti istraženih jama nalaze se u arhivi SO PDS Velebit.

Dnevnik speleološke ekspedicije „Lubuška jama 2009“

Subota, 25. srpnja 2009. Polazak iz Zagreba u 08:00 osobnim vozilima dok opremu prevozimo u kombiju HGSS stanice Zagreb. Zaustavljanje u Krasnu u NP „Sjeverni Velebit“ i u sirani Runolist. Transport opreme prema logoru te podizanje logora. Navečer dogovor o ulascima u jamu i proslava rođendana Inge Patarčić uz roštilj i tortu.

Nedjelja, 26. srpnja 2009. Ujutro priprema opreme za jamu. Dean Bratušek i Ivica Radić odlaze u jamu radi nastavka postavljanja Lubuške jame od -230 m dublje. Jamu postavljaju do ulaza u Veliki meandar. Do dubine od -230 m jama je postavljena u dvije prethodne akcije. Robert Erhardt i Ivica Ćukušić postavljaju telefonsku žicu od ognjišta logora do ulaza u jamu te u jami do dubine -230 m. Inga Patarčić, Luka Mudronja i Goran Rnjak odlaze u jamu Snjeguljica no u njoj ne mogu proći dublje od -30 m zbog velike količine padajućeg leda. Danijel Frleta, Mario Musulin, Dino Huzanić Mišek, Ana Brodar, Mateja Morić i Vesna Marčec su posjetili jamu 205, pronađenu 2006. godine. Igor Jelinić i Senka Mirić su bili na Zavižanu.

Ponedjeljak, 27. srpnja 2009. U Lubušku jamu ulaze dvije ekipe, jedna nastavlja s postavljanjem jame dok druga ekipa nastavlja s postavljanjem telefonske žice i istražuje upitnik u dvorani „Kod dva šišmiša“. Postavljачku ekipu čine Inga Patarčić, Luka Mudronja i Goran Rnjak. Oni postavljaju jamu do -380 m i izlaze oko ponoći. Telefonsko-istraživačka ekipa su Danijel Frleta, Marta Malenica i Matija Čepelak. Oni su potrošili telefonsku žicu na ulazu u Veliki meandar te istražili i nacrtali upitnik u dvorani „Kod dva šišmiša“. Upitnik je meandar koji se podvlači pod dvoranu te se spaja na „Veliki meandar“. Ekipa je u 23:30 došla u logor. Robert Erhardt, Igor Jelinić, Mario Musulin, Dino Huzanić Mišek, Ana Brodar, Mateja Morić, Vesna Marčec, Ivan Vitez, Alen Kuščar i Senka Mirić odlaze u Lukinu jamu te utvrđuju da je jama i dalje zatvorena na 60 m dubine ledenim čepom. Jasna Vidmar i Ronald Železnjak posjećuju Zavižan.

Utorak, 28. srpnja 2009. Ekipu za postavljanje u Lubuškoj jami čine Robert Erhardt, Ronald Železnjak, Ivan Vitez i Jasna Vidmar. Jamu postavljaju do -430 m, odnosno mjesta gdje je zamišljeno da se postavi bivak. Radi uvježbavanja speleološke tehnike u jamu ulazi varaždinska ekipa: Mario Musulin, Alen Kuščar, Vesna Marčec, Ana Brodar i Mateja Morić te zagrepčan Dino Huzanić-Mišek. Oni se spuštaju do „Eliminatora“ (-200 m). Ledenu jamu u Lomskoj dulibi do -90 m posjećuju Ivan Turčin, Danijel Frleta i Igor Jelinić. Jama je prolazna, no opasna zbog velikih odrona leda. Iz Lubuške jame izlaze Ivan Vitez i Jasna Vidmar oko ponoći.

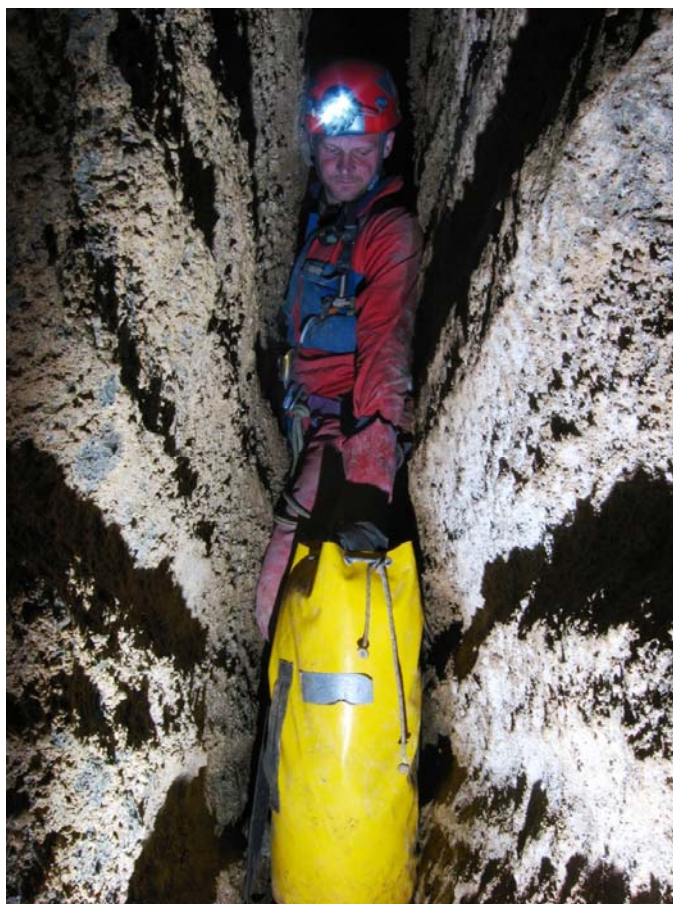


Bivak na -430 m

Srijeda, 29. srpnja 2009. Rano ujutro iz Lubuške izlaze Robert Erhardt i Ronald Železnjak, a u jamu ulaze Inga Patarčić, Luka Mudronja i Goran Rnjak te se spuštaju do dna (-508 m) u 20:30 h. Ekipa za postavljanje bivka sprema opremu i ulazi u 12:00 h, a čine je Darko Troha, Tomislav Bajo, Matija Čepelak, Danijel Frleta i Alen Kušćar. Oni postavljaju telefonski kabel do mjesta predviđenog za bivak (-430 m) i izrađuju bivak. Za bivak je iskorišten tipizirani „Steinberg“ bivak Komisije za speleospašavanje HGSS-a. Postavljачka i bivak ekipa se susreću na bivku te Darko Troha s postavljачkom ekipom izlazi van. Prilikom penjanja na – 380 m Goran Rnjak je uočio pijavicu u jezercu te pretpostavlja da je to endemska pijavica *Croatobranchnus mestrovi*. U logor dolazi poljska obitelj Michalski. Darko Bakšić i Vesna Marčec u Lubuškoj jami crtaju upitnik u „Malom meandru“. Crtaju stotinjak metara meandra koji završava suženjem i nazivaju ga „Amonit“.

Četvrtak, 30. srpnja 2009. Tijekom ranog jutra iz Lubuške jame izlaze ekipe od jučerašnjeg dana, osim bivak ekipe koja će crtati jamu od -434 m do dna (Poljaci su dno nazvali „Pentagon“), te pokušati naći nove dijelove jame. Ronald Železnjak, Jasna Vidmar, Igor Jelinić, Mateja Morić, Ana Brodar, Mario Musulin i Ivan Vitez su pronašli i istražili jamu Rom pećina duboku 46 m. Goran Rnjak, Marta Malenica, Anđela Ćukušić, Krešimir Petrinjak i Robert Erhardt ponovo su

nacrtali jamu Dvojamu koju su prethodno istražili Slovaci, no postojeći nacrt nije bio zadovoljavajući, a postojala je i mogućnost za daljnje napredovanje.



Uski prolaz u Velikom meandru

Petak, 31. srpnja 2009. Ekipa u Lubuškoj jami nije uspjela pronaći neki novi prolaz, pa će to pokušati danas i nakon toga idu van. U Lubušku jamu ulaze Darko Bakšić, Ronald Železnjak, Marin Glušević i Katja Milišić. Oni mijenjaju ekipu u bivku te snimaju jamu od ulaza do dna. U snimanju im pomažu Ana Brodar, Ivan Vitez i Waclaw Michalski koji se spuštaju do ulaza u „Veliki meandar“ te odmah penju van. U Lukinu jamu ulaze Inga Patarčić, Luka Mudronja, Slaven Boban i Goran Rnjak te otkrivaju uski, no proklesavanjem prolazan dio meandra iznad ledenog čepa. Tim prolazom bi se moglo preći ledeni čep i spustiti u Lukinu jamu dublje od -60 m. Navečer iz jame izlazi prva bivak ekipa koja je u Lubuškoj jami bila tri dana te istražila dno jame i dijelove meandra iznad vertikale Pentagona.



D. Bakšić snima u Velikom meandru

Subota, 01. kolovoz 2009. Dan odmora u logoru, ljudi odlaze s logora, a novi pristižu. Većina odlazi na kupanje u Senj ili Jablanac. U Lubuškoj jami ekipa s bivka nastavlja istraživanje kako bi pronašli nove dijelove jame, no uzaludno jer se sve spaja na poznati dio, Pentagon. Darko Bakšić je u jezercu na dnu pronašao vrlo zanimljiv primjerak podzemne pijavice koja fluorescentno sjaji i vrlo je slična endemskoj pijavici *Croatobranthus mestrovi*. Pijavica je spremljena u bočicu s vodom u kojoj će biti transportirana na površinu. Vrlo je vjerojatno da je nova pijavica ista vrsta kao i ona pronađena na -380 m prije tri dana. Jamu G-6 posjećuju Darko Troha, Robert Erhardt, Ivica Radić, Goran Rnjak i Igor Jelinić. U jamu se spušta samo Darko Troha i utvrđuje da je zbog velike količine leda jama potpuno promijenila izgled. Zbog nedostatka opreme spušta se pedesetak metara. Ivica Radić i Goran Rnjak istražuju novopronađenu jamu Kenjac, u samoj blizini jame G-6.

Nedjelja, 02. kolovoz 2009. Zbog najave lošeg vremena za ponedjeljak navečer, u nedjelju se kreće s raspreamanjem Lubuške jame. U jami nije pronađen prolaz dalje te je bolje izvući opremu s najdubljih dijelova prije moguće kiše. U jamu ulazi niz ekipa koje će na putu prema dolje istražiti još neke upitnike. Prema dnu prvi kreće Dalibor Paar koji će od bivka prema površini vršiti fiziološka mjerenja. U Lubušku jamu prvi ulaze Darko Troha, Loris Redovniković i Krešimir Prskalo. Oni će istražiti vertikalnu u Velikom meandru i pomoći raspreamačkoj ekipi. Upitnik (vertikalnu) na kraju „Velikog meandra“ istražiti će Goran Rnjak, Ivica Radić i Davor Matić dok ekipu za raspreamanje koja ide na bivak čine Inga Patarčić, Luka Mudronja i Ana Bakšić. Bivak-ekipa koja je treći dan u jami također pomaže u transportu opreme s bivka. Lukinu jamu posjećuju i raspreamaju Juraj Turčin, Tea Selaković, Iva Božić, Danijel Frleta i Iris Duić. Danijel Frleta nakon raspreamanja Lukine jame postavlja Trojamu do -90 m. Školska jama, otkrivena na logoru 2006., istražena je od strane Lovre Čepelaka, Jasne Vidmar, Deana Bratušeka i Irene Cesarec.



Odlazno jezero

Ponedjeljak, 03. kolovoz 2009. Tijekom jutra iz Lubuške jame izlaze ekipe za raspreamanje. Svi upitnici, koji su istraživani čekajući dolazak opreme za transport, se spajaju na poznate dijelove (Veliki meandar). Jama je raspreamljena do -290 m te u jamu ulazi nova ekipa koja će nastaviti s raspreamanjem. Ekipa koja nastavlja s raspreamanjem je brojnija i manje iskusna pa im ovaj ulazak služi kao skupljanje iskustva i vježba. Ekipu čine Matija Čepelak, Marta Malenica, Iva Božić, Tea Selaković, Dario Kompar i dva gosta Španjolca. Kasnije im se u jami pridružuju novo pridošli Dubrovčani Zoran Ateljević, Lazar Badanjac i Tonći Padovan. U jami je Dalibor Paar koji je prespavao u improviziranom bivku na -290 m te nastavlja s fiziološkim mjerenjima. Kiša počinje padati oko 22 h te izaziva probleme u jami za ljude koji nose teške transportne vreće. U 24 h u jamu ulaze Darko Bakšić i Marin Glušević da pomognu u iznošenju opreme.

Utorak, 04. kolovoz 2009. Zadnji čovjek izlazi iz Lubuške jame u 04:30 h. Svi su mokri i pothlađeni, no bogatiji za jedno iskustvo brzog prodora vode u jamama Velebita u što su se uvjerali već mnogi speleolozi. Jama je raspreamljena do -200 m. Suši se oprema, a Jana Bedek, Inga Patarčić, Tonći Padovan, Tamara Čuković i Lazar Badanjac istražuju Jamu pod okomitom smrekom dubine -20 m. Školsku jamu crtaju do dna (-90 m) Lovro Čepelak, Davor Matić, Ante Markoć, Ivan Linić i Krešimir Prskalo. U Lubušku jamu do Guzudera radi uvježbavanja speleološke tehnike ulaze Zoran Ateljević i Milenko Batinović.

Srijeda, 05. kolovoz 2009. Vijest o pronalasku nove vrste pijavice u upravu NP „Sjeverni Velebit“ odnose Darko i Ana Bakšić, Inga Patarčić, Luka Mudronja i Jana Bedek gdje predaju izvješće za novine. Zbog lošeg vremena, kiše i jakog vjetrova, ekipa s logora posjećuje Zavižan i Velebitsku Plešivicu.

Četvrtak, 06. kolovoz 2009. Radi nastavka raspreamanja s -200 m, u Lubušku jamu ulaze Inga Patarčić, Luka Mudronja, Matija Čepelak, Ante Markoć, Loris Redovniković, Filio Trgo, Ivan Linić i Dubravka Cukrov. Raspreamaju opremu do ulaza i donose opremu u logor. Jamu G-6 odlaze posjetiti i raspreamiti Darko Troha, Aleksandar Hadeljan, Katja Milišić, Marin Glušević i Dalibor Paar. Nalaze potpuno zaleđeno uže te padajući led u jami. Darko Troha raspreama jamu, a Katja Milišić i Marin Glušević pokušavaju jamu popeti derezama i cepinima osiguravajući se na fiksno uže. Jamu Dvojama topografski i filmski snimaju Darko i Ana Bakšić, Ana Komerički, Tamara Čuković i Marta Malenica. Fotografiranje i raspreamanje školske jame rade Juraj Turčin, Krešimir Prskalo i Katarina Bradić. Po izlasku iz Lubuške jame špiljicu (205) nazvanu Buža crtaju Inga Patarčić, Tea Selaković i Luka Mudronja.

Petak, 07. kolovoz 2009. Rekognosciranje terena po Hajdučkim kukovima, uz pronalazak par vrlo zanimljivih otvora. Španjolci završavaju istraživanje perspektivne jame Ilibris. Jama je i dalje prolazna, no opasna zbog padajućeg

leda. U Trojama ulaze Marin Glušević, Katja Milišić, Inga Patarčić, Tea Selaković, Marinko Malenica i Luka Mudronja. Spuštaju se do oko -160 m i utvrđuju da je ledeni čep, neprolazan 2006. godine, sada otvoren te je moguć prolazak u dubinu jame. Sven, Vesna i Darko Troha, Filio Trgo i Loris Redovniković crtaju dvije jamice na putu od parkinga prema logoru i nazivaju ih Prva jama i Vodena stijena. Novopronađene jamice nazvane Krljava i Srkić 2 crtaju Darko i Ana Bakšić, Matija Čepelak, Marta Malenica, Ana Komerički i Marijan Marović. Ostatak ekipe s logora šeta po Hajdučkim i Rožanskim kukovima ili posjećuje Krasno.

Subota, 08. kolovoz 2009. Transport opreme do automobila te odlazak na Štirovaču radi pranja opreme. Pripreme za završni tulum te dolazak velikog broja ljudi na proslavu uspješnog završetka logora. Navečer tulum uz roštilj i pjesmu.

Nedjelja, 09. kolovoz 2009. Spuštanje logora i odlazak u Zagreb.

Sudionici ekspedicije Lubuška jama 2009:

SO Velebit: Marinko Malenica, Tamara Čuković, Slaven Boban, Tihana Boban, Toma Vuk Boban, Tea Selaković, Ronald , Železnjak, Jasna Vidmar, Luka Mudronja, Matija Čepelak, Marta Malenica, Dalibor Paar, Bernarda Boban Paar, Tomislav Marić, Loris Redovniković, Robert Erhardt, Dijana Župan, Andrej Stroj, Tomislav Bajo, Lovro Čepelak, Ana Komerički, Marijan Marović, Aleksandar Hadeljan, Katarina Bradić, Dario Kompar, Goga Zwicker, Maja Dasović, Anđela Čukušić, Darko Bakšić, Ana Bakšić, Vesna Troha, Darko Troha, Sven Troha, Dora Troha, Dejan Bratušek, Juraj Turčin, Ivan Turčin, Ivica Radić, Ivica Čukušić, Dino Huzanić Mišek

SO Mosor: Filio Trgo, Dubravka Cukrov, Iva Božić, Veljko Martinović, Ivan Limić, Krešimir Prskalo, Goran Rnjak, Marin Glušević, Katja Milišić, Ante Markoč, Danijel Krstulović Opara, Davor Matić

SU KZ: Mario Musulin, Vesna Marčec, Mateja Morić, Alen Kuščar, Ana Brodar, Ivan Vitez

SO S: Zoran Ateljević, Lazar Badanjac, Tonči Padovan, Milenko Batinović,

SO D: Igor Jelinić, Željka Janjanin, Senka Milić, Maja Kramberger, Iris Duić

HBSD: Martina Pavlek, Marko Lukić, Jana Bedek

SK Bielsko: Gabriela Michalska, Martyna Michalska, Waclaw Michalski

SO Željezničar: Inga Patarčić

RAK: Daniel Frleta

Krešimir Petrinjak, Valentina Šprem

Grupo Espeleologico Ilibris (Španjolska): Enrique Abad, Jose Molero Dominguez, Rafa Bernabe Perez, Ana Cofreces Moreno, Jose Morillas Villanueva, Laura Avivar Lozano, Jose Manuel Gomez Fontalva, Juliette Milgram, Juan Bolivar, Javier Morales

SKALARJEVO BREZNO

Oldrich Štos i Darko Bakšić

The team KOTA 1000 organized international expedition to Skalarjevo brezno, Kaninske podne in Slovenia in January 2010. Four cavers from Croatia joined the expedition and descended to -563 meters.

U razdoblju od 8. do 21. siječnja 2010. godine održana je speleološka ekspedicija tima KOTA 1000 u okviru projekta Mt. Kanin -2000 m. Cilj ekspedicije bio je nastavak speleoloških istraživanja u Skalarjevom breznu na Kaninskim podima u Sloveniji. Međunarodni tim bio je sastavljen od speleologa iz pet zemalja svijeta: Češke, Slovačke, Slovenije, Velike Britanije i Hrvatske. Stabilne vremenske prilike s temperaturom zraka između -8 i -10 °C i visinom snijega od 230 cm omogućile su neometana speleološka istraživanja.



Iskop u 5-metarskom zapuhu snijega na ulazu

Ulaz u Skalarjevo brezno iskopan je za tri dana u snježnom zapuhu visokom pet metara. Istraživanja su provedena tijekom sedam dana i to iz bivka u kanalu Sleeping Dragon koji se nalazi na 563 m dubine. U bivku predviđenom za pet osoba jedne noći bilo je čak 11 speleologa. U fosilnom kanalu Sleeping Dragon, otkrivenom na ekspediciji u kolovozu 2008. godine, topografski su snimljeni

Black meander i Gallery of Three ukupne duljine 300 m. U Black meander ulazi se kroz zarušenje, nakon čega slijedi uski 30 m dugački kanal iza kojeg se dolazi u veliki meandar u obliku ključanice visine 20 m. Ovaj meandar u gornjim je dijelovima širine od 3 do 5 m, završava neprolaznim zarušenjem. Istraživali su ga Spider i Štefan.



Planinarski dom Petra Skalarja

Otkrivena je nova velika vertikala nazvana Nervous breakdown (P100) koju su istražili Tony, Vojta i Štefan. Ova se vertikala spojila na već poznati dio jame, na vertikalu nazvanu Don't worry be happy (P195). Prilikom istraživanja pri dnu vertikale Nervous breakdown uočen je prolaz u paralelnu vertikalu koja se također spaja na Don't worry be happy, ali zbog nedostatka vremena nije detaljno pregledana. To će biti jedan od ciljeva budućih istraživanja.

Istraživanja su nastavljena nadomak bivka koji je bio izrađen na samom ulazu u vertikalu Rolling Stone (P293). Još prilikom prvog spuštanja u ovu vertikalu na suprotnoj je strani uočen veliki otvor dimenzija 5 x 3 m. Na ulazu u otvor uglavljen je ogromni, labilni kameni blok koji visi iznad 300 m duboke vertikale. Priječenje su 2008. godine započeli poljski speleolozi postavivši ulazni dio po krušljivoj kosini. U prvi mah priječenje vertikale izgledalo je kao nemoguća misija jer je stijena razdrobljena i vrlo krušljiva.



Priječenje iznad vertikalne Rolling Stones

Boljim osvjetljivanjem prostora ove godine uočena je bolja varijanta puta 3 m niže gdje se dolazi na previsni, ali kompaktni dio. Luka je započeo s priječanjem, a nastavili su Tony, Štefan i Spider. Napravljena je 45 m duga previsna prečnica za koju je utrošeno 50 fikseva i spitova te 150 m užeta. Ova spektakularna prečnica vodi u kanal Made in Heaven. Tony je dobro opisao osjećaj prilikom izrade prečnice rekavši da se osjećaš kao anđeo koji bespomoćno visi prikovan strahom za strop crkvene kupole. Od bivka do otvora Made in Heaven postavljena je tirolska prečnica duljine 15 m čijim prelaskom se „lebdi“ iznad tristometarske vertikale.

Novi fosilni kanal zapravo je logični nastavak kanala Sleeping Dragon, promjera je 3 do 5 m i ispunjen je sedimentom. Nakon 100 m duljine dijeli se u dva kanala: jedan je u svijetlom čistom vapnencu i spušta se koso do polusifona. Nakon nekoliko metara sediment gotovo potpuno zatvara prolaz, ali se kroz 15 cm širok otvor nakon 4 m nazire nastavak kanala.

Drugi kanal nakon 20 m završava u visokom zarušenom meandru u kojem se osjeća strujanje zraka. Ovaj fosilni kanal presjekle su genetski mlađe vertikale, a značajan je zbog toga što se pruža u smjeru meandra Utripov koji se nalazi na 911 m dubine i završava neprolaznim zarušenjem. Postoji mogućnost da se tim kanalom zaobiđe zarušenje na samom dnu i prođe u dublje dijelove jame u smjeru jamskog sistema BC4-Mala Boka. Spajanjem ovih jama dubina sistema bila bi -1960 m.



Megalodont – fosil u stijeni

HRVATSKI SPELEOLOZI U SKALARJEVU BREZNU

Luka Mudronja

Četvero hrvatskih speleologa bili su članovi ekspedicije „Mt. KANIN -2000“ u razdoblju 15.01.-18.01. 2010 godine. Tom su se prilikom spustili na 563 metra dubine u Skalarjevu breznu, jami koju istražuju članovi speleološkog projekta KOTA 1000.

Kanin je planina koje pripada u tzv. Alpe Italiane te je prirodna granica Italije i Slovenije. Najviši vrh Kanina visok je 2587 m, a cijelo područje Kanina speleološki je iznimno zanimljivo jer se na njemu nalazi niz dubokih jama. Tako se na slovenskoj strani Kanina smjestilo pet tisućica i još veliki broj jama znatne dubine od kojih je jedna i Skalarjevo Brezno (-911 m). Jama je istraživana u dva vremenska razdoblja, 1986-1989., te od 1997. do danas. Najnovija istraživanja organizira i provodi grupa speleologa udruženih u projekt Kota 1000 pod vodstvom češkog speleologa Oldricha Štosa-Spidera.



Penjanje od skijaške staze prema domu P. Skalarja

Nas četvero: Ana, Bakša, Luka (SOV) i Inga (SOŽ) dolazimo u petak popodne do planinarskog doma Petra Skalarja. Dom se nalazi na 2260 m n.v. i do njega se najjednostavnije dolazi iz Bovca skijaškom žičarom do postaje skijališta Kanin D, a zatim još oko jedan sat pješice ili na skijama. Zimska soba planinarskog doma je baza ekspedicije. Na vratima nas je dočekala Spiderova poruka da uzmemo pripremljene transportne vreće te da su oni od jučer u jami. Odlučili smo krenuti što prije pa već u 19 sati ulazimo u Skalarjevo brezno s ciljem spuštanja na bivak u kanalu Sleeping Dragon na 563 m dubine. Dolaskom na bivak budimo sedmoricu speleologa od kojih dvojica odmah kreću na površinu. U bivku nas je ukupno devet što onemogućuje potpuni odmor.



Multinacionalna gužva u bivku

Subota, 18.01.2010. godine, u jami prolazi radno. Englez Tony i Slovak Štefan rade vertikalnu koja se iz Sleeping Dragona nakon stotinjak metara spaja na poznatu vertikalnu Don't worry, be happy. Bakša i Luka popravljaju loše postavljenu vertikalnu Mlajši brat te prebacuju 300 m užeta s dna vertikale Mlajši brat do bivka u Sleeping Dragonu. Nakon toga kreću s vrlo zahtjevnim, no jako zanimljivim projektom priječenja vertikale Rolling Stones koja se nalazi par metara iza bivka. Ana i Inga s ostatkom speleologa snimaju filmski materijal koji se za ovu jamu skuplja još od 2000. godine. Želja je snimatelja uskoro montirati film o Skalarjevu breznu.



Rok Stopar

Popodne nam se u jami pridružuje i slovenski speleolog Rok Stopar. Naša ekipa idućeg jutra zajedno s Rokom ide prema izlazu i nosi dio nepotrebne opreme i smeće. Putem fotografiramo, te na 300 m dubine posjećujemo kanal koji se zove Galerija dobre zemlje. Rok smatra da je u ovom dijelu jame glavna perspektiva za daljnje napredovanje. On je 1987. godine sa samo 14 godina svoje prve speleološke korake napravio upravo u Skalarjevu breznu.

Izlaz iz jame moramo otkopavati zbog velike količine napuhanog snijega te spavamo u domu Petra Skalarja. U domu smo zatekli poljske speleologe koji pokušavaju završiti projekt posjeta jamama s najvećim vertikalama Svijeta spuštanjem u Brezno pod Velbom. Zanimljivo je da su trojica prisutnih poljskih speleologa sudjelovala u istraživanju Lubuške jame 2000. i 2001. godine pa su krenule priče o Velebitu.

Rano ujutro 18.01. skijama se od doma spuštamo do D postaje žičare. Ana i Inga spustaju žičarom u Bovec sve ruksake, a mi koristimo priliku i skijamo do najnižeg zasniježenog dijela skijališta.

Sudionici:

Slovačka: Peter Medzihradský (Medzo) i Štefan Schuster (Števo)

Češka: Roman Macík (Maco), Oldřich Štos (Spider), Vojta Heger i Dalibor Janák

Slovenija: Rok Stopar

Velika Britanija: Antony David Seddon (Tony)

Hrvatska: Ana Bakšić, Inga Patarčić, Luka Mudronja i Darko Bakšić (Bakša)

Članovi ekspedicije zahvaljuju na privremenom smještaju i pomoći djelatnicima žičare Kanin D postaje i upraviteljima doma Petra Skalarja na korištenju prostorija planinarskog doma.



Dom Petra Skalarja

LEKSIKON ŠPILJA I JAMA U HRVATSKOJ

Darko Bakšić i Dalibor Paar

In 2008, Croatian speleo-server (www.speleologija.hr/leksikon) started a project „Lexicon of Caves and Pits in Croatia“, aiming to collect and include all the relevant data about important caves and pits in Croatia.

Špilje i jame su jedan od izvanrednih prirodnih fenomena Hrvatske. Premda su istraživanja hrvatskih speleologa dokumentirana kroz stotine članaka u speleološkim časopisima, izrađene stručne elaborate javnim ustanovama, te stručne i znanstvene radove publicirane kod nas i u svijetu, šira javnost nije na odgovarajući i sustavan način upoznata s ovim prirodnim krškim fenomenima.

Leksikon špilja i jama u Hrvatskoj je projekt koji je započet 2008. godine na Hrvatskom speleološkom poslužitelju (www.speleologija.hr/leksikon). Cilj projekta je napraviti prikaz značajnih špilja i jama u Hrvatskoj. Pri tome su definirani kriteriji uvrštavanja u leksikon: napravljen prikaz danog speleološkog objekta s topografskim nacrtom, opisom morfologije i karakterističnih svojstava, te tijekom istraživanja uz odgovarajuću foto-dokumentaciju i popis literature. Projekt nema definiran vremenski rok, budući da ćemo u suradnji s istraživačima postupno sređivati rezultate dosadašnjih istraživanja, a očekuju se i novi rezultati tijekom aktualnih istraživanja. Pozivamo sve speleologe da se uključe u dopunjavanje leksikona rezultatima svojih istraživanja.



Tehnički kriterij uvrštavanja u leksikon je napravljen prikaz danog speleološkog objekta sa:

1. Speleološkim nacrtom
2. Opisom morfologije i karakterističnih svojstava
3. Opisom tijeka istraživanja
4. Popisom sudionika
5. Odgovarajućom foto-dokumentacijom
6. Popisom literature.

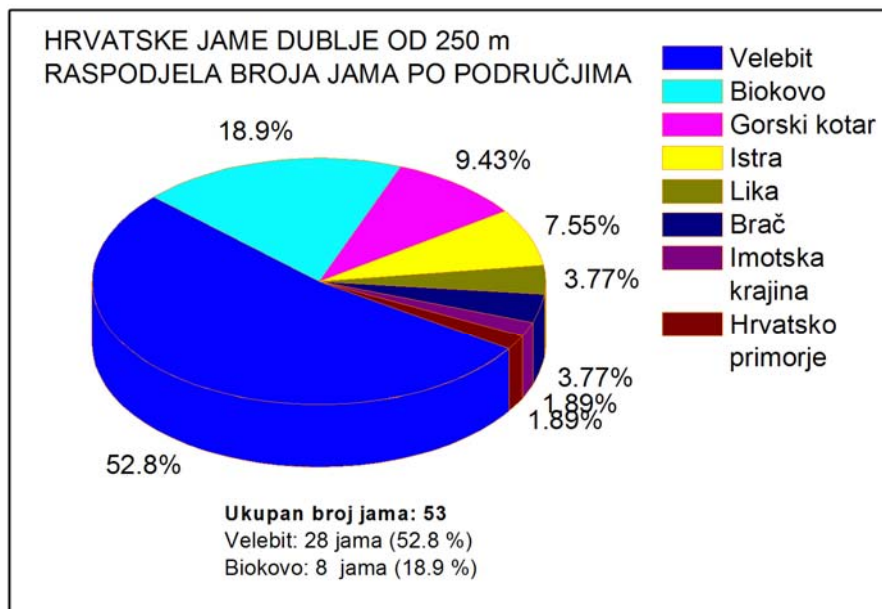
STATISTIČKI PREGLED REZULTATA ISTRAŽIVANJA NAJVEĆIH JAMA I ŠPILJA U HRVATSKOJ DO 2009. GODINE

Dalibor Paar

"Lexicon of Caves and Pits in Croatia" also includes statistical overview of the research results in the biggest Croatian caves and pits, in order to improve their presentation.

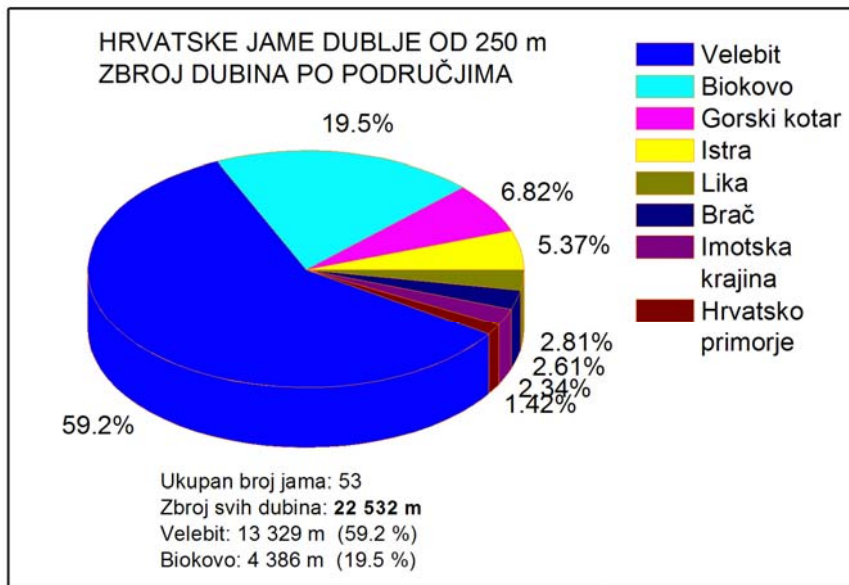
Da bi se što bolje prezentirali rezultati istraživanja najvećih jama i špilja u Hrvatskoj u okviru Leksikona špilja i jama, izrađen je statistički pregled rezultata tih istraživanja.

Hrvatska je u svijetu poznata po dubokim jamama. Na grafu je prikazano na koji su način raspodijeljene 53 do sada istražene jame dublje od 250 m. Vidljivo je da se više od pola jama (52.8%) nalazi na planini Velebit (sjeverni, srednji i južni Velebit), dok je drugo značajno područje Biokovo s 18.9 % jama.



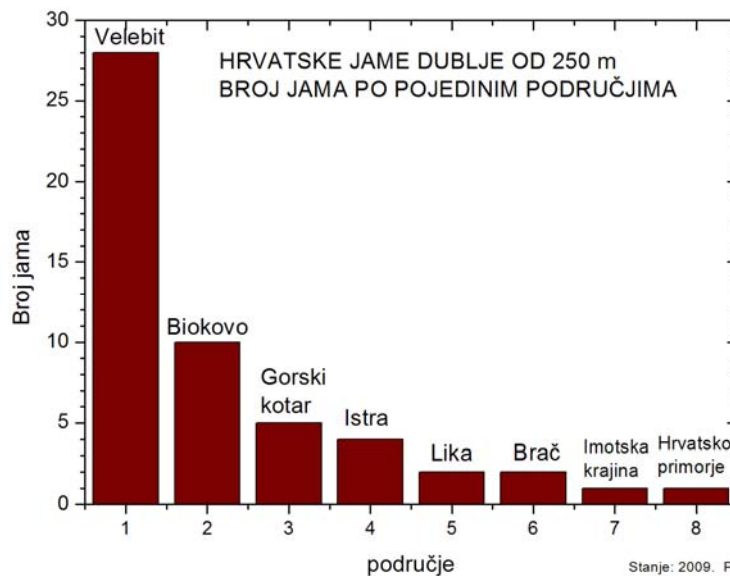
Stanje: 2009. Priredio: D.Paar
© Komisija za speleologiju HPS

Do sada su hrvatski speleolozi istražili ukupno 22.5 km u dubinu u jamama dubljim od 250 m. Od toga je na Velebitu istraženo 13.3 km u dubinu, na Biokovu 4.4 km, u Gorskom kotaru 1.5 km, u Istri 1.2 km, u Lici 633 m, na Braču 589 m, u Imotskoj krajini 528 m te u Hrvatskom primorju 320 m.



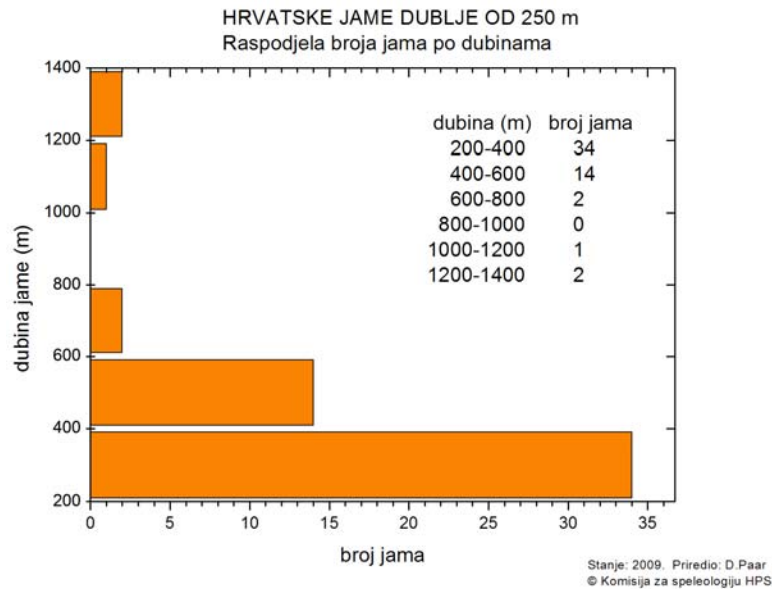
Stanje: 2009. Priredio: D.Paar
© Komisija za speleologiju HPS

Na grafu je prikazan broj jama dubljih od 250 m po pojedinim područjima. Na Velebitu ima 28 jama, na Biokovu 10, u Gorskom kotaru 5, u Istri 4, u Lici i na Braču po 2, te u Imotskoj krajini i na Hrvatskom primorju po 1.

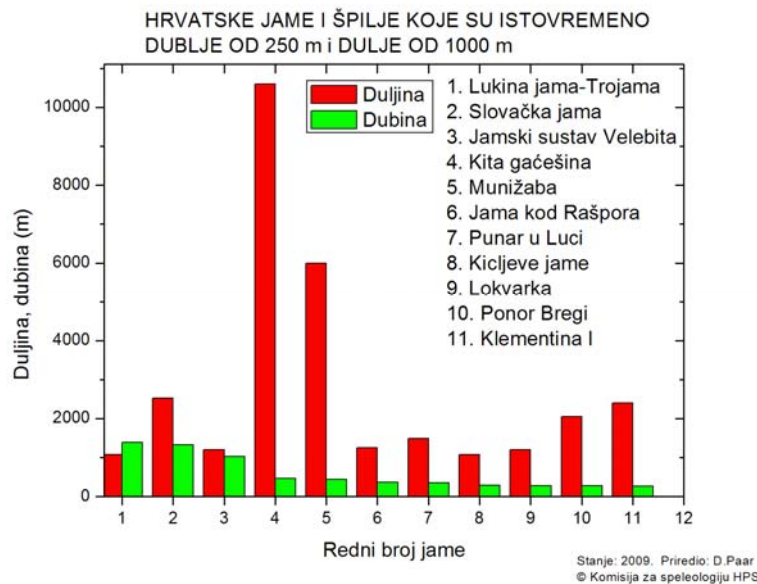


Stanje: 2009. Priredio: D.Paar
© Komisija za speleologiju HPS

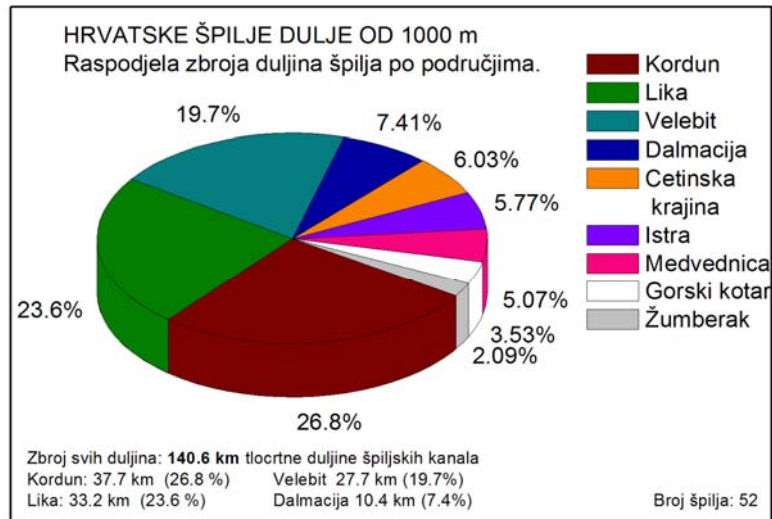
Raspodjela broja jama dubljih od 250 m po dubinama. Analiza je napravljena u rasponima po 200 m.



U Hrvatskoj je 11 jama ili špilja istovremeno dubljih od 250 m i duljih od 1000 m (horizontalne duljine). Odnosi njihovih dubina i duljina prikazani su na grafu.

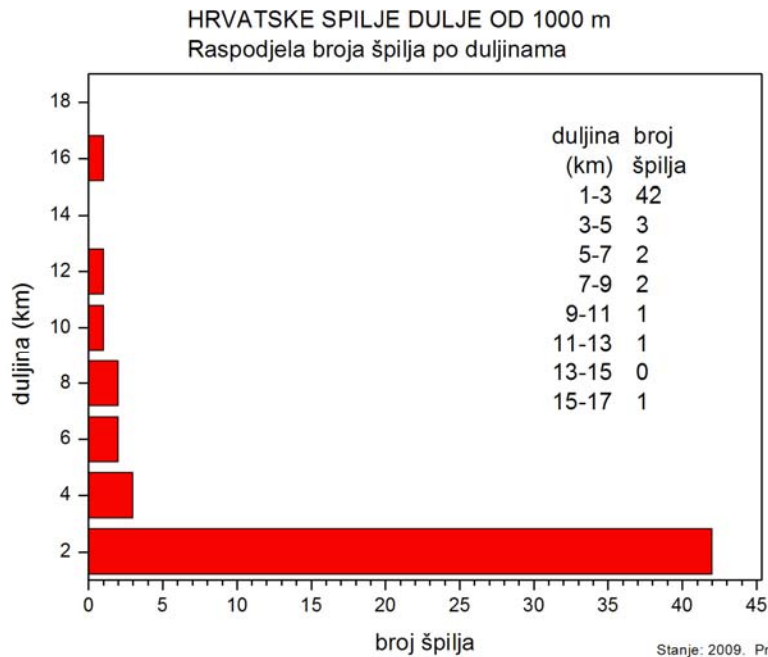


U 52 špilje koje su dulje od 1000 m, hrvatski su speleolozi istražili ukupno 140.6 km horizontalne duljine špiljskih kanala. Od toga je na Kordunu istraženo 37.6 km, u Lici 33.3 km, na Velebitu 27.7 km, u Dalmaciji 10.4 km, u Cetinskoj krajini 8.5 km, u Istri 8.1 km, na Medvednici 7.1 km, u Gorskom kotaru 5 km, te na Žumberku 2.9 km.

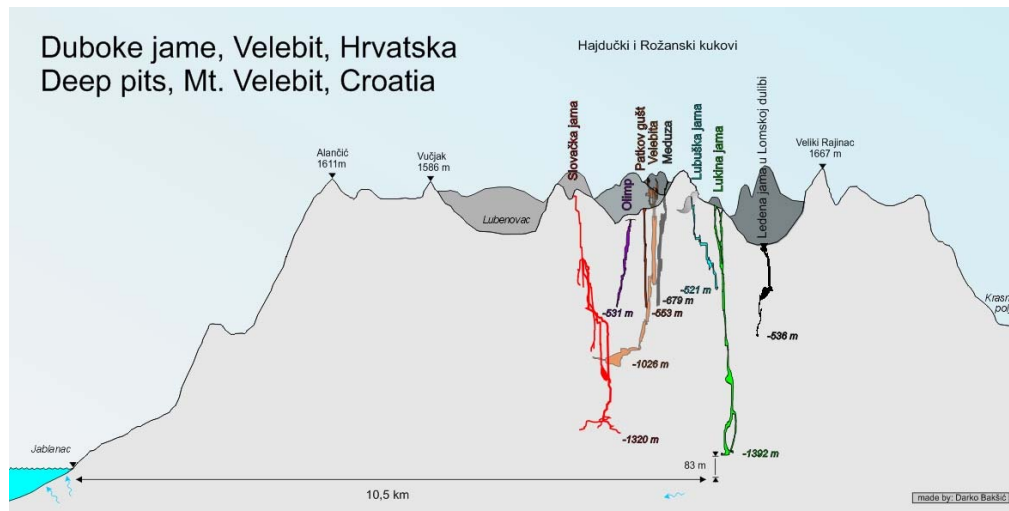


Stanje: 2009. Priredio: D.Paar
© Komisija za speleologiju HPS

Najveći broj špilja duljih od 1000 m nalazi se u Lici, njih 11, na Kordunu 10, na Velebitu 9, u Istri 6, u Dalmaciji 5, u Cetinskoj krajini i u Gorskom kotaru po 4, na Žumberku 2, te na Medvednici 1.



Stanje: 2009. Priredio: D.Paar
© Komisija za speleologiju HPS



Duboke jame Velebita. Priredio: D. Bakšić

SPELEOARHEOLOGIJA I ULOGA SPELEOLOGA

Stipe Tutiš i Dalibor Paar

Speleoarchaeology i.e. collection of the data from archaeological findings in caves, is an integral part of speleology. Doc.dr.sc. Saša Forenbaher from Institute of Archaeology in Zagreb gave an exhaustive insight to archaeological research in caves in his lecture „Speleoarchaeology for the beginners“.

Djelatnost speleologa nije samo izrada speleološkog nacrtu kao osnovnog cilja speleoloških istraživanja, već i prikupljanje informacija kojima mogu pridonijeti budućim znanstvenim istraživanjima ili zaštiti, odnosno sanaciji stanja u speleološkim objektima. Tijekom speleoloških istraživanja ili praćenja stanja (monitoringa) u speleološkim objektima, speleolozi na inicijativu i u suradnji sa znanstvenicima iz pojedinih područja mogu prikupljati različite njima vrijedne podatke. Jedno od takvih područja je speleoarheologija - arheološka istraživanja u špiljama i jamama (istraživanja u mraku). Ljudi su u dalekoj prošlosti boravili u špiljama, koristili ih kao zaklon, spremište, čuvali u njima životinje. Ponekad su ih koristili za pohranjivanje mrtvih ili za duhovne obrede. Boravkom u špiljama, ostavljali su tragove svog boravka u obliku dijelova posuđa, raznih alata, ostataka hrane i dr. Speleoarheologija se upravo bavi njihovim istraživanjem i rekonstrukcijom.

Na inicijativu Speleološkog odsjeka HPD *Željezničar*, 5. ožujka 2009. održano je u prostorijama odsjeka u Zagrebu predavanje "Speleoarheologija za početnike". Predavač je bio doc.dr.sc. Stašo Forenbaher, znanstveni suradnik na Institutu za antropologiju i predavač na Studiju antropologije Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Stašo Forenbaher, arheolog, antropolog i speleolog, sudjelovao je u više speleoarheoloških istraživanja u Hrvatskoj i inozemstvu (Portugal). Od važnijih speleoloških objekata koje je istraživao u nas mogu se izdvojiti oni na istočno-jadranskoj obali; Grapčeva špilja na otoku Hvaru, Špilja u Nakovani na poluotoku Pelješcu, špilje na otoku Visu, objekti na istarskom poluotoku, kao i neki drugi speleološki objekti poput špilje Kotluše kod izvorišta Cetine, špilje na Velebitu itd. Stašo Forenbaher autor je dviju knjiga i 11 izvornih znanstvenih i preglednih radova objavljenih u CC časopisima, kao i 23 članka u drugim publikacijama. Duže vrijeme surađuje sa speleolozima, član je Zagreb Matice, objavljivao je svoje radove u *Speleologu* i časopisu *SO Željezničara*.

U svom predavanju dao je uvid u detalje arheoloških istraživanja u špiljama, od trenutka pronalaznja lokaliteta, do opsežnih iskopavanja i analiza slojeva. Posebno je istaknuo ulogu speleologa, koji su vrijedan izvor informacija o potencijalno zanimljivim speleoarheološkim lokalitetima. Zato je u svom predavanju obratio pažnju na to kako prepoznati takav lokalitet (na koje detalje treba obratiti pažnju - posebice u ulaznim dijelovima špilja i jama), te što poduzeti u slučaju da se pretpostavlja da se radi o takvom lokalitetu. Speleolozi bi trebali biti informirani da li je neka špilja već od prije poznat speleoarheološki lokalitet, te ako jest, poduzeti sve da se taj lokalitet ne poremeti. U arheologiji su izuzetno bitni položaji predmeta ili njihovih ostataka, te je jako važno da se oni ne pomiču bez prethodnog bilježenja položaja (za što može poslužiti pravilno izrađena fotografija). Ako se radi o špilji koja nije poznato nalazište, o pronalasku treba obavijestiti arheologe.

U drugom dijelu predavanja dan je pregled nekih važnih speleoarheoloških lokaliteta, od čega je posebno istaknuta špilja Nakovana na Pelješcu, gdje su istraživači imali veliku sreću da su pronašli netaknuto nalazište. Istaknuto je da nalazište ima veću znanstvenu vrijednost ako nije poremećeno u recentnom razdoblju.

SEMINAR O STRUČNOJ IZRADI NACRTA SPELEOLOŠKIH OBJEKATA U OMIŠU

Dalibor Paar

In Town of Omiš, Speleological Section of Mountaineering Club "Imber" and Comission for Speleology of Croatian Mountaineering Association organized a seminar on cave mapping, on 17th and 18th October 2009. Participants came from 9 speleological clubs from Croatia, Montenegro and Bosnia and Herzegovina.

U Omišu je od 17-18. listopada 2009. u organizaciji Speleološkog odsjeka PD Imber održan seminar Komisije za speleologiju HPS o stručnoj izradi nacрта speleoloških objekata.

Na seminaru su sudjelovali članovi 9 speleoloških udruga iz Hrvatske, Crne Gore i BiH: SO Imber, Omiš, SO Mosor, Split, PK Pestingrad, Kotor, SO Profunda, Brač, SO Sv. Mihovil, Šibenik, SO Liburnija, Zadar, SO PK Split, Split, SD Mijatovi Dvori, Tomislavgrad i SO Velebit, Zagreb.



Sudionici seminara

Nakon uvodnih predavanja, na terenskom dijelu u „Mandićevoj špilji“ se izrađivao speleološki nacrt te špilje, uz poseban osvrt na izbor mjernih točaka, upotrebu mjernih instrumenata i detalje izrade radnog nacрта. Svaki polaznik seminara je izradio kompletan nacrt te 80 m dugačke špilje.

Drugi dan seminara u autokampu „Lisičina“ sudionici su upoznati s koracima obrade nacрта na računalu, od unosa poligonskog vlaka do izrade kompletnog nacрта na računalu. U praktičnom dijelu polaznici su nakon unosa poligonskog vlaka u program Compass uređivali radne nacрте. Seminar je bio temeljen na

praktičnom radu, te su tempo i razina aktivnosti bili prilagođeni predznanju polaznika.

Predavači i instruktori na seminaru su bili Teo Barišić, Goran Rnjak, Lovro Čepelak, Ronald Železnjak, Matija Čepelak i Dalibor Paar. Zahvaljujemo se domaćinu SO Imber na izvrsnoj organizaciji seminara, a posebno se zahvaljujemo sponzorima koji su omogućili odvijanje seminara u Omišu: Gradu Omišu, Auto kampu Lisičina, te Velikom domaćinu u selu Naklice - Juri Veliću.



Izrada speleološkog nacrtu pod budnim okom instruktora

Popis sudionika:

SO Imber, Omiš: Željko Marunčić – Bospor, Nikolina Marić – Nina, Roko Pribičević, Milena Pribičević, Josip Sebeledi, Antonio Kovačić, Ante Kovačić
 SO Mosor, Split: Goran Rnjak, Branimir Jukić, Krešimir Prskalo, Silvija Vukušić – Mala, Ratko Cvitanić, Ante Markoč
 PK Pestingrad, Kotor: Toni Škanata, Ivan Perčin
 SO Profunda, Brač: Davor Cvitanić, Pero Antunović
 SO Sv.Mihovil, Šibenik: Antonija Mihaljević, Tatjana Bračanov, Nikolina Barišić, Teo Barišić
 SO Liburnija, Zadar: Nikolina Artić, Kristina Zrilić, Kornelija Stipčević, Mateja Miočić, Marko Zornija, Livio Kotlar
 SO PK Split, Split: Hrvoje Sunara
 SD Mijatovi Dvori, Tomislavgrad: Bošnjak Ivica
 SO Velebit, Zagreb: Anđela Ćukušić, Tamara Ćuković, Marinko Malenica, Ronald Železnjak, Lovro Čepelak, Dalibor Paar, Marta Malenica, Matija Čepelak

STRUČNI SEMINAR O IZRADI I VREDNOVANJU SPELEOLOŠKIH NACRTA – SAMOBOR 2009.

Dalibor Paar

On 21st February 2009, Town of Samobor was a host to professional seminar on cave mapping and maps evaluation with 84 participants from number of speleological clubs and organizations all over Croatia. One of the activities during the seminar was a round table on „Validation, implementation and protection of copyright on cave maps and research results in general“.

U Samoboru je 21. veljače 2009. godine održan Stručni seminar o izradi i vrednovanju speleoloških nacrta koji je okupio 84 speleologa iz speleoloških odsjeka i udruga iz Samobora, Karlovca, Šibenika, Kastava, Poreča, Splita, Omiša, Zadra, Makarske i Zagreba koji se bave speleološkim istraživanjima i izradom speleoloških nacrta. Organizatori skupa su bili Speleološki klub "Samobor", Speleološko društvo "Karlovac" i Speleološki odsjek PDS "Velebit", a pokrovitelji Hrvatski speleološki savez i Komisija za speleologiju Hrvatskog planinarskog saveza.



Sudionici seminara

U prvom dijelu seminara, održan je niz predavanja kojima su obrađene teme vezane za izradu i obradu speleoloških nacrta. Prof.dr.sc. Mladen Garašić dao je kraći pregled povijesnog razvitka speleološkog nacrta, te je dao pregled tehnika koje omogućuju suvremeni grafički prikaz speleoloških objekata. Dr.sc. Dalibor Paar je govoreći o preciznosti, pouzdanosti i značaju speleološkog nacrta istaknuo da je hrvatski speleološki nacrt na razini svjetskih standarda, što potvrđuju nacrti koje su izradili članovi speleoloških odsjeka ili udruga, a koji su objavljeni u međunarodnoj stručnoj i znanstvenoj literaturi. Razmotreni su parametri koji utječu na kvalitetu izrade nacrta, te načini smanjivanja

objektivnih i subjektivnih pogrešaka. Dr.sc. Neven Bočić je govorio o detaljima vezanim uz upotrebu izohipsi u topografskom snimanju speleoloških objekata, te o problemu mjerenja duljine speleoloških objekata. Dr.sc. Darko Bakšić je prenio iskustva izrade topografskih nacrtā velikih speleoloških objekata, od koraka organizacije topografskog snimanja na terenu, do obrade i izrade digitalnog nacrtā. Dr.sc. Nenad Buzjak je dao detalje o upotrebi programa MapMaker kao novog alata u obradi speleoloških nacrtā. Teo Barišić je prikazao specifičnosti izrade topografskih nacrtā potopljenih speleoloških objekata. Krešimir Motočić je govorio o tome kako poboljšati edukaciju vezanu uz topografsko snimanje u okviru školovanja speleoloških pripravnika.

U drugom dijelu seminara, održan je okrugli stol s temom "Vrednovanje, ostvarivanje i zaštita autorskih prava nad speleološkim nacrtima i rezultatima speleoloških istraživanja". Moderatoru su bili dr.sc. Nenad Buzjak, dr.sc. Dalibor Paar i dr.sc. Neven Bočić. U diskusijama je sudjelovao veći broj sudionika, koji su govorili o suradnji s Državnim zavodom za zaštitu prirode i javnim ustanovama, vezano uz aktivnosti u okviru godišnjeg dopuštenja za speleološka istraživanja i neke buduće projekte poput speleološkog katastra. Iznesen je niz iskustava vezanih uz dosadašnju suradnju, a i neki primjeri gdje se naišlo na nerazumijevanje ili neinformiranost pojedinih ustanova o speleološkim aktivnostima. Posebno je istaknuta važnost autorskih prava na sve rezultate speleoloških istraživanja i potrebe da se ustupanje podataka definira ugovorima uz ravnopravnu suradnju. Godišnja dopuštenja za speleološka istraživanja trebala bi poticati speleološku djelatnost kao djelatnost koja je korisna za Hrvatsku. Vezano uz to je zaštita špilja i jama, koja je jedan od primarnih ciljeva speleološke aktivnosti. U drugim državama s velikim brojem špilja i jama odavno je postalo jasno da je zaštitu i praćenje stanja (monitoring) tih krških fenomena jedino moguće provesti uz partnerstvo državnih (javnih) ustanova i speleologa.

Popis sudionika: Bach Filip SOL, Baćurin Sonja SDK, Bajo Petra SOV, Bajo Tomislav SOV, Bakšić Ana SOV, Bakšić Darko SOV, Balaš Zlatko SDK, Barišić Teo HPKSM, Bašić Darko SKS, Bedek Jana HBSD, Bedenicki Nino SKOL, Bočić Neven SDK, Bolonić Zoran SOŽ, Borovec Martina SOŽ, Božić Vlado SOŽ, Bradić Katarina SOV, Branica Božidar HPKSM, Bratušek Dean SOV, Bregar Bernard SOŽ, Budić Marko SOŽ, Buzjak Nenad SKS, Češarec Irena SOV, Ciceran Antonio SKH, Cipović Olja, Čepelak Lovro SOV, Dadić Josip SOŽ, Dodić Ozren SUS, Drnić Ivan DISKF, Dubolnić Glavan Martina SOL, Dvorebić Anica SKOL, Garašić Davor DISKF, Garašić Mladen DISKF, Gospodinović Tomislav DISKF, Guščić Tomislav SKS, Granić Josip SDK, Grgić Hrvoje SOŽ, Henc Darko SKS, Jantol Marija SOŽ, Jirkal Dalibor SOŽ, Kirin Alen SKS, Klanfar Marija SKOL, Kolman Tommy SKS, Kompar Dario SOV, Korač Neven SKOL, Kotlar Livio SOL, Kovač Konrad Petra HBSD, Kovačić Antonio SOI, Kulušić Anita SKOL, Lončar Andrijana SOL, Lovretić Damir – Fritz SOŽ, Lukić Marko HBSD, Malenica Marinko SOV, Mandić Goran SDK, Marić Nikolina SOI, Marunčić Željko SOI, Mesić Zrinka SKS, Milutinović Daria SDK, Mišur Ivan SOŽ, Motočić Krešimir SKS, Paar Dalibor SOV, Patarčić Inga SOŽ, Pavlek Martina SOŽ, HBSD, Petrović Mateo SKOL, Pleše Domagoj SKS, Posarić Juraj SOŽ, Rašić Ilija SKS, Reš Dalibor SUE,

Rnjak Goran SOM, Rubinić Andrija SUE, Rubinić Tomica SKS, Selaković Tea SOV, Slatinac Damir SKOL, Sušić Ante SOŽ, Šklempe Iva SOŽ, Tomašković Domagoj SKS, Turčin Ivan SOV, Tursić Toni SAKE, Tutiš Stipe SOŽ, Vujnović Tatjana SKS, Vraneković Davorin SKS, Watz Boris DISKF, Zwicker Kompar Gordana SOV, Žeger Peše Irina DZZP, Živković Ivana SKS.

Okrugli stol s temom: Vrednovanje, ostvarivanje i zaštita autorskih prava nad speleološkim nacrtima i rezultatima speleoloških istraživanja općenito – zaključci:

Suradnja s Državnim zavodom za zaštitu prirode (DZZP) i javnim ustanovama nadležnim za pojedina zaštićena područja

1. Hrvatski speleolozi su zainteresirani za suradnju vezanu uz speleološki katastar, koja bi se odvijala na **ravnopravnoj osnovi**. Dinamika dostavljanja podataka i naknade definirali bi se predstojećim pregovorima. Pri tome bi se posebno pozvali na detalje izvedbe Slovenskog speleološkog katastra kao jedne zdrave polazne osnove koja funkcionira u praksi. Pri svakom ustupanju speleoloških nacrtā i podataka vezanih uz speleološka istraživanja treba na odgovarajući način zaštititi autorska prava speleologa, te osigurati da se **ustupljeni podaci neće upotrebljavati u druge svrhe bez suglasnosti onih koji su podatke ustupili. Speleolozi daju svoje podatke u katastar, ali time ne prepuštaju svoja autorska prava koja zadržavaju nad svim podacima koji ulaze u katastar.**

2. Prikupiti će se informacije i poduzeti potrebni koraci u pravcu **zaštite autorskih prava vezano uz speleološke nacрте i ostale prikupljene podatke**. Zadržavaju se autorska prava na sve nacрте i podatke koji se ustupaju u svrhu izrade speleološkog katastra ili pojedinih projekata.

3. **Pitanje davanja podataka u katastar, prava i obaveza unošenja i korištenja podataka treba riješiti putem ugovora** koji će svaka speleološka udruga i speleološki odsjek potpisati posebno s DZZP-om. Ugovorom treba zaštititi speleološke udruge od svake zlouporabe podataka koji se čuvaju u katastru. DZZP nema pravo davati podatke iz katastra trećoj strani već joj na temelju njenog interesa može samo dati podatak koja je udruga obradila njoj interesantni speleološki objekt/područje i kontakt te speleološke udruge radi daljeg dogovora u vezi podataka. Jednako vrijedi i za JU-e, tj. za podatke prikupljene u okviru projekata u elaboratima i sl. realiziranih na temelju ugovora između JU i speleoloških udruge

4. **Pristup speleološkom katastru** treba biti u potpunosti omogućen za sve jedinice koje sudjeluju u prikupljanju i dostavljanju podataka (speleološki odsjeci i udruge) za sve podatke u bazi bez ikakvih ograničenja pristupa. Pristup podacima mora biti jednostavan i brz (npr. putem zaštićenog web pristupa s različitim razinama pristupa kako bi podaci i speleološke udruge kao njihovi vlasnici bili maksimalno zaštićeni).



Diskusija na okruglom stolu

5. U **određivanju sadržaja speleološkog katastra** speleolozi imaju mišljenja koja bi bilo dobro razmotriti. Podaci o speleološkom objektu trebaju obuhvatiti sve aspekte prirodnih vrijednosti tog objekta, ne ograničavajući se na pojedina stručna područja. Predlaže se da speleološki katastar sadrži i detaljne podatke o speleološkim objektima koji su ugroženi, te se prati njihovo stanje.

6. Sudjelovanje u izradi speleološkog katastra ne smije ograničavati speleološku djelatnost, odnosno ograničiti ju samo na pojedina područja. Speleološkim udrugama temeljem godišnje dozvole treba biti dalje omogućeno istraživanje na području cijele Hrvatske bez dosadašnjih kontradiktornih i kontraproaktivnih zahtjeva kojima su dopuštenja opterećivana. Podaci koji bi se dostavljali u katastar ne moraju biti vezani uz pojedina područja. Moguće je koncentrirano istraživanje ili prikupljanje podataka za definirana područja, ali uz potpuno poštivanje interesa i želja speleologa ili u okviru posebno dogovorenih projekata.

7. Suradnja s javnim ustanovama koje upravljaju pojedinim zaštićenim područjima je potrebna, ali na ravnopravnoj osnovi. Na temelju godišnjeg dopuštenja za speleološka istraživanja, speleolozi su dužni javne ustanove obavijestiti o planiranim speleološkim aktivnostima. Ako javna ustanova želi financirati ciljana istraživanja (katastri javnih ustanova, izrada speleoloških nacrta određenih objekata itd.), na speleološkim je udrugama da se dogovore o suradnji u okviru zajedničkog projekta. Pri tome treba naglasiti da su ti projekti mogući vid suradnje, ali nisu obavezni. Stavljanjem speleološke djelatnosti isključivo u okvir projekata znatno bi smanjilo ili u potpunosti onemogućilo speleološku djelatnost. Kontraproduktivno je i nemoralno da JU ultimativno zahtijevaju da im speleolozi predaju sve podatke uvjetujući im predajom podataka dolazak na teren i normalan rad u skladu s godišnjim dopuštenjima koja trebaju obvezivati i JU-e.

8. Zaštita špilja i jama je jedan od primarnih ciljeva speleološke aktivnosti. U državama s velikim brojem špilja i jama odavno je postalo jasno da je zaštitu i praćenje stanja (monitoring) tih krških fenomena jedino moguće provesti uz partnerstvo državnih (javnih) ustanova i speleologa. Državne ustanove ma koliko dobro bile ekipirane, ne mogu bez suradnje sa speleolozima imati nadzor nad tisućama špilja i jama, a još manje pratiti zbivanja u njihovoj unutrašnjosti. Predlaže se sustavni pristup ovoj problematici, te za početak dogovaranje procedure o terenskom praćenju stanja u speleološkom objektu, te zajedničko prikupljanje podataka o ugroženim speleološkim objektima kao sastavnim dijelom speleološkog katastra.

9. Prijedlog o definiranju cijene rada speleologa. Na temelju sličnih primjera u svijetu, a u svrhu vrednovanja rada speleologa od strane državnih i javnih ustanova, predlaže se definiranje minimalne cijene rada speleologa i izrade speleološkog nacrta:

- Cijena rada speleologa (satnica) u koju je uključen sav terenski rad (speleološko istraživanje i izrada speleološkog nacrta)
- Cijena uređivanja nacrta na računalu prema potrebama državne ili javne ustanove (to je dodatan rad, koji je dobro izdvojiti budući da su za neke objekte nacrti izrađeni, a nisu još možda uređeni na računalu u obliku koji je ustanovi potreban)
- Na speleološkim je udrugama da li će navedeni rad naplatiti ili će ga donirati u okviru neke šire suradnje. No i kada se radi o volonterskom radu, predlaže se da se u izvješćima navede realna cijenu rada.

SUDJELOVANJE NA ZNANSTVENOM SKUPU - ŠKOLI KRŠA „KLASIČNI KRŠ“ – KRŠKI SEDIMENTI U POSTOJNI 2008.

Dalibor Paar

From 16th till 20th June 2008, 16th International karstological school „Classical Karst“ was held in Postojna with an emphasis on karst sediments (surface and cave sediments). Over 170 scientists and students from 34 countries attended the school.

16. međunarodna škola krša "Klasični krš", koja je održana od 16. do 20. lipnja 2008. u Postojni, a skupu je prisustvovalo 170 znanstvenika i studenata iz 34 države. Tema bili su krški sedimenti - površinski i špiljski.

Cilj skupa bio je prezentacija krša kao jedinstvenog izvora paleo-klimatskih informacija čiji su najvažniji nosioci krški sedimenti koji se prostiru na površini krša i u brojnim špiljama i jamama. Posebna funkcija špilja je prikupljanje sedimenata s površine. Klimatske promjene na površini manifestiraju se kroz kemijski sastav špiljskih sedimenata u sigama, čije taloženje ovisi o parametrima u okolini. Znanje o špiljskim sedimentima može dati dobar uvid u lokalne i globalne klimatske promjene u prošlosti, te pomoću tih spoznaja možemo predviđati budućnost. Zbog različitih vrsta zapisa u njima, krški sedimenti su vrlo interesantna tema za znanstvena istraživanja.



Prezentacije postera

Održan je niz predavanja, od čega možemo izdvojiti pozvana predavanja koja su održali Ira. D. Sasowsky, Charles Self, Bogdan P. Onac, Wolfgang Dreybrodt, Peter Bull, Pavel Bosak, Armstrong Osborne, Bernard Sigé, Bogdan Ridush, Jean-Noel Salomon, Kazuko Urushibara, Tihomir i Ljerka Marjanac (Glacial sediments in Dinaric karst), Nada Horvatinčić (Tufa as a karst phenomena) i Paolo Forti.

Hrvatski sudionici su prezentirali sljedeće radove u koautorstvu:

Neven Bočić, Sanja Faivre, Marijan Kovačić: Underground karst features and glacial sediments - example from Snježnica u Štirovači cave on the Velebit Mt. (Croatia).

Dalibor Paar, Magdalena Ujević, Darko Bakšić, Damir Lacković, Ana Čop, Vanja Radolić: Physical and chemical research in Velebita pit (Croatia).

Nina Lončar, Dražen Perica, Stjepan Husnjak, Kristina Krklec, Natalija Andačić: Cave sediments in Sv.Rok cavern (Croatia).

Matić, N., Škrlec, V. & Dobrilović, M. : The Impact of Rock Blasting on Cave Velika Peca.

Jadranka Barešić, Nada Horvatinčić, Ines Kranjcar Bronić, Andreja Sironić, Bogumil Obelić, Polona Vreča: Geochemical and isotopic research at Plitvice lakes system.

Ognjen Bonacci, Ivo Andrić: Hydrology of the karst rivers Lika and Gacka.

Ljerka Marjanac, Kristina Krklec, Tihomir Marjanac, Valentina Hajek Tadesse: Paleokrast and associated sediments at Dubci geosite in Dalmatia, southern Croatia.

Tatjana Vujnović: Groundwater research for the groundwater vulnerability map of the Žumberak-Samoborsko gorje Nature park.

Fadem, C., Smith, J., Moore, A & Međušić, M.: Polje Soils: Unique Karst Sediments.

SUDJELOVANJE NA ZNANSTVENOM SKUPU – ŠKOLI KRŠA „KLASIČNI KRŠ“ – KLIMA ŠPILJA U POSTOJNI 2009.

Dalibor Paar

From 15th till 20th June 2009, 17th International karstological school „Classical Karst“ was held in Postojna with an emphasis on cave climate. School assembled over 100 scientists and students from 18 countries.

17. međunarodna škola krša "Klasični krš", koja je održana od 15. do 20. lipnja 2009. u Postojni, tradicionalni je znanstveni skup kojeg jednom godišnje organizira Institut za istraživanje krša Slovenske akademije znanosti i umjetnosti. Tema ovogodišnjeg skupa bila je klima špilja, a skupu je prisustvovalo preko 100 znanstvenika i studenata iz 18 zemalja.

Članovi SO Velebita na skupu su sudjelovali s 4 rada u koautorstvu. Od sudionika iz Hrvatske, radove su još prezentirali članovi SK Samobor (1), SO Mosor (1) i SD Karlovac (1).

Cilj skupa bio je razmotriti procese koji utječu na mikroklimatske uvjete u špiljama, procese koji utječu na formiranje leda u špiljama, radioaktivni radon u špiljama, ulogu klime i fizikalnog okoliša na razvoj podzemne faune, te važnost praćenja i kontrole mikroklimatskih parametara u turističkim špiljama.



Posteri hrvatskih sudionika

Održan je niz predavanja, od čega možemo izdvojiti predavanja koja su održali Marc Luetscher (Processes controlling the formation of ice caves), Bulat Mavlyudov (Ice in caves and its connection with caves climate), Chris de Freitas (Role and importance of cave climate in sustainable management of tourist caves), Pierre-Yves Jeannin (A conceptual model of heat fluxes in karst massifs), Arrigo A. Cigna (Radon in Caves), John Gunn (Radon in British limestone caves), David Culver (the role of climate and the physical environment in adaptation to subterranean life), Maja Zagmajster (Cave microclimate and bats), Slavko Polak (Vertical migration of terrestrial subterranean animals as a response to the superficial climate fluctuations).



Predavanja

Hrvatski sudionici su prezentirali sljedeće radove (naslovi radova i sažeci):

Buzjak, N., Paar, D.: Recent cave microclimate research in Croatia (predavanje održao N.Buzjak). Daje se pregled dosadašnjih mikroklimatskih mjerenja obavljenih u hrvatskim špiljama u zadnjih 15 godina. Mikroklimatski parametri ovise o geografskoj poziciji, nadmorskoj visini, reljefu i antropogenim utjecajima. Posebno se ističe razlika između hladnih planinskih jama na Velebitu i toplih špilja u Dalmaciji.

Bajo, P., Stroj, A., Paar, D., Ujević, M., Bakšić, D., Lacković, D., Čop, A., Radolić, V.: Results of exploring the Munižaba cave (Velebit, Croatia) with special reference to measurements of physico-chemical and microclimatic parameters. Na području Crnopca (Velebit) otkriveno je više značajnih špilja, čije su glavne morfološke karakteristike mreža višefaznih špiljskih kanala, od kojih su neki vrlo velikog presjeka. Jedna od njih je špilja Munižaba (5993 m, -437m). Tijekom zadnjih speleoloških istraživanja izvedena su mjerenja mikroklimatskih parametara, koncentracije radona i fizikalno-kemijske analize vode.

Bonacci, O., Andrić, I.,: Characteristic pH and water temperature measured in some caves. U 5 špilja (jama) u Dalmaciji i jugoistoku BiH izvedena su mjerenja temperature vode i pH vrijednost, te temperatura zraka na različitim lokacijama i dubinama. Razlika temperatura vode može objasniti porijeklo vode u špiljama i njeno rezidualno vrijeme u krškoj matrici.

Lacković, D., Glumac, B., Asmerom, Y.: Paleoenvironmental reconstruction of Veternica cave, Medvednica Mt., Croatia: New insights from cave flowstone and shelfstone (predavanje održao D.Lacković). Prezentirani su rezultati proučavanja špilja u špilji Veternici koji dokumentiraju značajne promjene u okolišu u geološkoj prošlosti. Datiranje više uzoraka U-Th analizom pokazalo je da je na 390 m od ulaza u špilju došlo do prijelaza između paleojezera u sifon ili freatičke uvjete. Analize pokazuju da se kemijski sastav vode u špilji mijenjao u geološkoj prošlosti kao posljedica erozijskih i korozivskih procesa.

Paar, D., Radolić, V., Lacković, D., Buzjak, N., Čop, A., Bakšić, D.: Radon concentration measurements on Mt.Velebit and Mt.Žumberak (Croatia). Između 2004. i 2009. izvedena su Integralna mjerenja koncentracije radioaktivnog radona u špiljama i jamama na Žumberku i Velebitu. Na Žumberku su ustanovljene znatno više koncentracije radona. Najveća koncentracija izmjerena je u špilji Dolači na Žumberku. Značajne razlike u koncentraciji radona između ovih područja mogu se dijelom pripisati različitim geomorfološkim, hidrološkim i mikroklimatskim uvjetima.

Siklosy, Z., Kern, Z., Bočić, N., John, Sz.: Cave monitoring supports selection an appropriate sampling site for paleoclimate research.



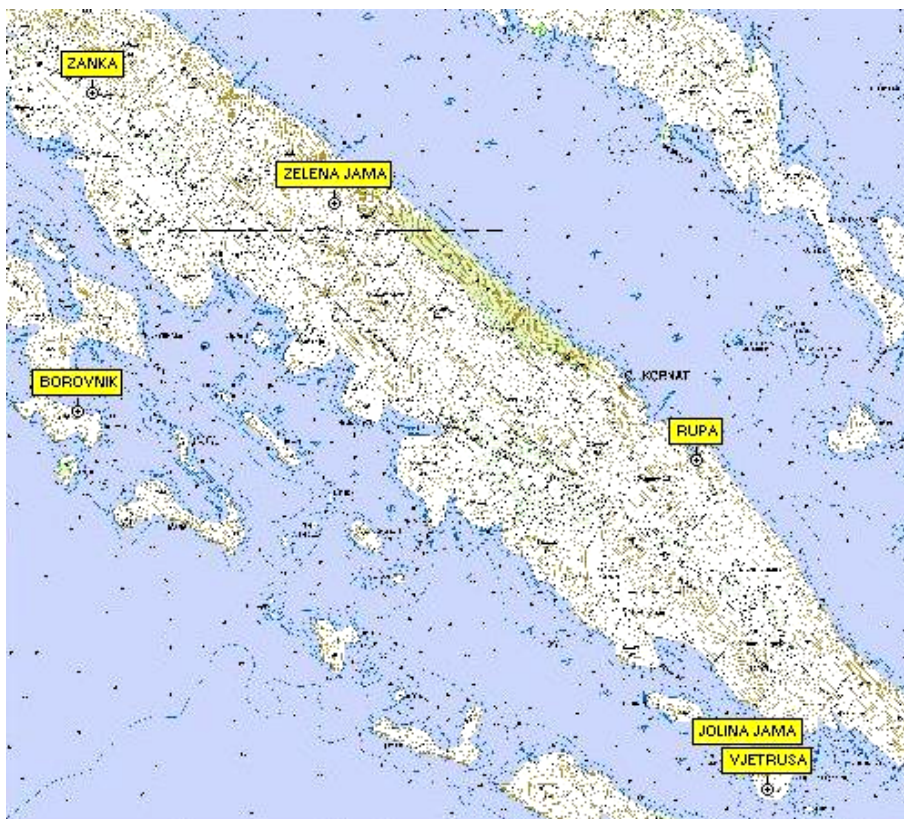
Terenske aktivnosti

SPELEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA KORNATSKOG OTOČJA

Goran Rnjak

In May 2009, members of Biological Students Association (BIUS) and Speleological Section „Mosor“ surveyed caves and pits in National Park Kornati, visiting several known and exploring few new cave sites. During the survey, they conducted a study of bat fauna in caves.

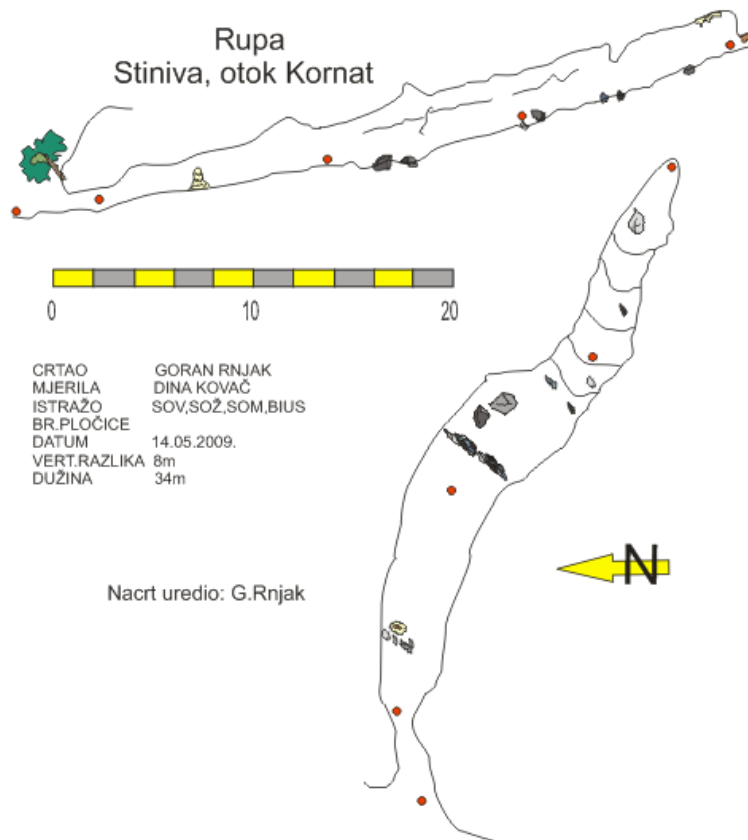
U sklopu BIUS-ovog terenskog istraživanja na Kornatskom otočju zajedno sa sekcijom za istraživanje šišmiša obišli smo nekolicinu već poznatih speleoloških objekata te istražila i topografski snimila nekoliko novih. Objekte smo obilazili u potrazi za šišmišima te ujedno izrađivali nacрте objekata koji od prije nisu bili poznati speleološkoj javnosti. Na terenu smo koristili TK 25000 karte te savjete i upute lokalaca i radnika u NP Kornati. Kao podlogu za istraživanja korišten je i članak Sanje Gottstein i Branka Jalžića „Biospeleološka istraživanja vodene faune anhalinih špilja i jama na području NP Kornati“ (Subterranea Croatica 9/07, str. 20-30) te Tea Barišića (Velebiten 18/94, str. 34-36).



Karta terena s položajem speleoloških objekata. Priredio: G. Rnjak

Za vrijeme šesterodnevnog boravka na Kornatima napravili smo jako lijep posao pa...

Četvrtak, 14.05.2009. U jutarnjim satima isplovljavamo iz Murtera za Kornate; točnije na otok Kornat u uvalu Vrulje gdje smo smješteni u „Karaulu“, kuću pod nadzorom Javne ustanove NP Kornati. Već isti dan idemo u potragu za lokvama u polju te prelazimo na drugu stranu otoka u uvalu Stiniva, gdje ulazimo u špilju Rupa koja se nalazi neposredno iznad kuća.



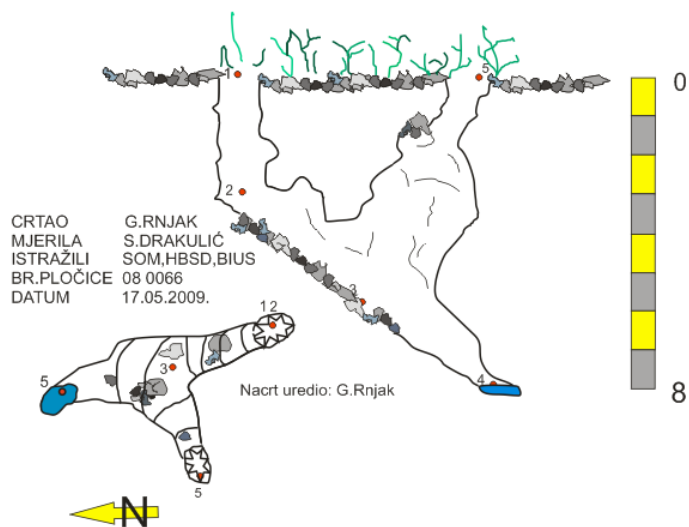
Na ulazu u špilju nalazi se oznaka SOV, SOŽ ali ipak izrađujemo njen nacrt. Nazad se vraćamo stazom preko Lovrića stana. Čitav kornatski teren jako je težak za hodanje, a otočje karakteriziraju zidovi kojima je otok podijeljen. Kornati su uglavnom privatno vlasništvo, nema stalnih stanovnika već oni dolaze s Murtera, a najveće mjesto je Vrulja s tridesetak krovova.



Špilja „Rupa“ u uvali Stiniva

Petak, 15.05.2009. Današnji plan je iskrcati se na otoku Boroviku, te potražiti speleološki objekt ucrtan na karti. Dosta problema predstavlja nam jako jugo te imamo problema s ukrcavanjem i iskrcavanjem iz gumenjaka udruge Argonaut kojim nas prevoze. Dodatan problem je to što su svi speleološki objekti na kartu ucrtani kao špilje, a pokazalo se da je uglavnom riječ o jamama. Iz tog razloga svuda smo vukli konop i opremu ne znajući što tražimo. Na mjestu gdje je ucrtana špilja na Boroviku nema ništa pa se raspoređujemo u strijelce i češljamo teren.

Borovnik, otok Borovnik



Špilju s jamskim ulazom pronašli smo dvjestotinjak metara dalje. Nacrtali smo ju i napravili par fotografija te se vraćamo na Kornat, u Vrulju, gdje idemo pogledati dvije jame pored mjesta koje je istraživao Bančo (Jama pod vruljskim brdom i Jama u Vrulji).



Pogled na ulaz u jamu Borovnik na istoimenom otoku

Subota, 16.05.2009. Sinoć smo u razgovoru s jednim lokalcem saznali za dvije jame u polju iznad Vrulje. Nadobudno smo se okupili, natovarili opremom i krenuli ih pogledati. On je sve vrijeme pričao i vodio nas po maslinicima da bi nas nakon dugog hoda doveo do nečeg što su nekad možda i bile jame, ali to već dugo nisu. Poprilično razočarani krenuli smo nazad te uz put pogledali pukotine u stijeni koje iz daleka izgledaju poput špilja. Ni ovdje nismo pronašli ništa, a riječ je o jarugi koja je kolektor slivnih voda ovog područja te se spušta direktno u Vrulju. Vraćamo se, kupimo stvari i isplovjavamo na Gustac. S nama ide Zlatko (biolog u JUNP Kornati) koji nas dovodi do ulaza u tri objekta. Gustac je mali otok, a karakteriziraju ga tri relativno velika speleološka objekta. Prvo dolazimo na Jolinu jamu. Ovdje su ovce česti gosti. U 10 m dugom, ulaznom kanalu širimo jednu rupu te uspijevamo proći u vertikalnu od 5m nakon koje dugo širim, klešem prolaz u koraljnom saljevu te ulazimo u još jedan lijepi i zasigani kanal koji se nalazi gotovo ispod gornjeg, ulaznog.



Ulaz u Jolinu jamu na otoku Gustacu

Sve crtamo. Perspektive za daljnje istraživanje nema. Ručamo i idemo na drugu stranu otoka do velikog, jamskog ulaza. Opremam i spuštam se. Ovo je do sada najljepši objekt na Kornatima. Ulazna vertikalna je 8m, slijedi metarski skok i prijelaz u mrak. Radim prirodno sidrište oko sige i spuštam se u 10-metarsku vertikalu. U ovoj vertikali bi se trebalo ljuljati ili prečkati te penjati u neke otvore koji bi mogli biti paralelni kanali. S police je još jedna vertikalna koja ide direktno do vode. Voda je slatka i trebalo bi zaroniti.

Skupa s ptičarima s Gustaca idemo na Lavsu gdje navečer mrežarimo. Od lokalaca ne dobivam podatke o nikakvom speleološkom objektu na otoku.

Nedjelja, 17.05.2009. S Lavse se vraćamo na Kornat, u Vrulju, uzimamo malo hrane i vode te odmah isplovjavamo na drugi kraj Kornata odnosno do Tarca. Ovdje je mala, stara crkvice Gospe od Tarca te utvrda na uzvisini nedaleko oдавde. Mi idemo do iduće vale, Lučice, gdje bi prema riječima lokalaca trebala biti jama, ali ju ne pronalazimo te zaključujemo da bi mogla biti zatrpana. U mjestu ne pronalazimo nikoga. Iduća lokacija je jama na Glavičici. Hodamo oko jedan sat i pronalazimo ju upravo tamo gdje ju je Marino (lokalac) ucrtao na karti. Spuštamo se Norma i ja. Par je skokića. Jama je koljenasta i siparasta. Spustili smo se 30 m ali malim pomicanjem blokova na dnu moglo bi se proći još bar 10 m koliko se čuje da pada kamen. Crtamo. Jami smo dali ime Zanka. Dina i Valerija odlaze do Lokve podići mreže, a Sanja ostaje čekati da mi izađemo te i nas troje idemo do Lokve gdje mrežarimo i pomoću „Bat-detektora“ pokušavamo determinirati šišmiše. Ovdje spavamo. Lokva je najveća slatkovodna površina na otočju.

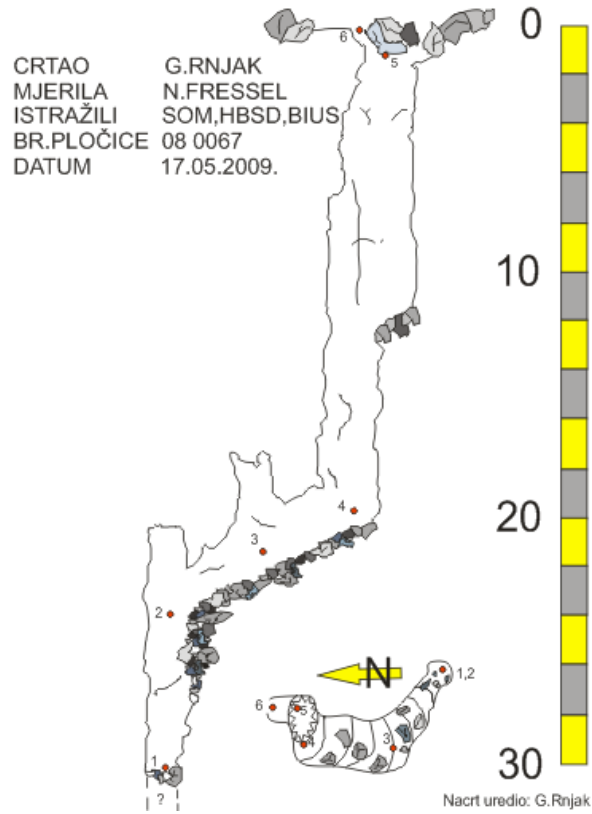


Ulaz u Zanku



Gornja polica u Zanki

ZANKA, O.KORNAT



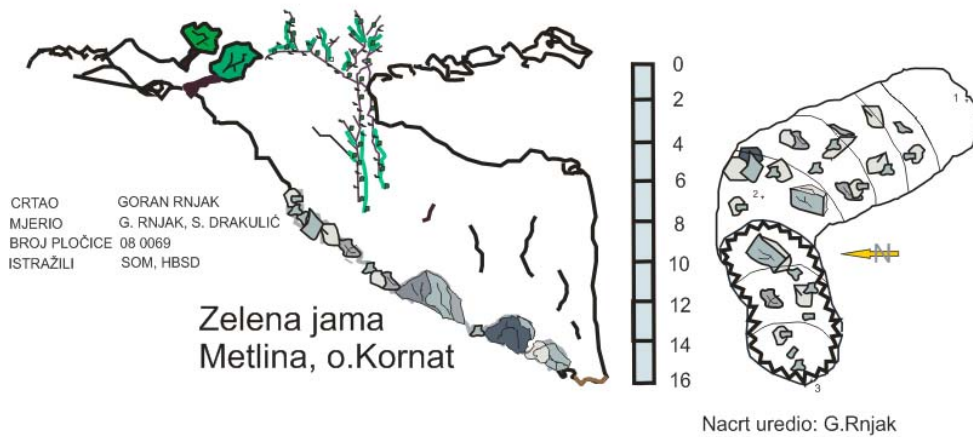
Ponedjeljak, 18.05.2009. Rano buđenje, doručak i pokret. Ptičari će nam višak stvari odnijeti do gumenjaka, a mi idemo na Metlinu, najviši vrh Kornata. Satima hodamo po suncu, cure imaju osip i plikove od vrućine ali ne posustaju. Jama je preko Metline, na idućem vrhu nedaleko od mjesta zvanog Ploča.



Zanka na brdu Glavičica na otoku Kornatu i prikupljanje biospeleološkog materijala u Zelenoj jami.

Nismo je dugo tražili pošto na svom ovom kamenu jedino iznad nje stoji nešto zelenila. Postavljam konop te se svi spuštamo na „Dilfera“ niz kosinu od 5 m. Izrađujemo nacrt. Dubina joj je 16 m i nema perspektivu za daljnje napredovanje.

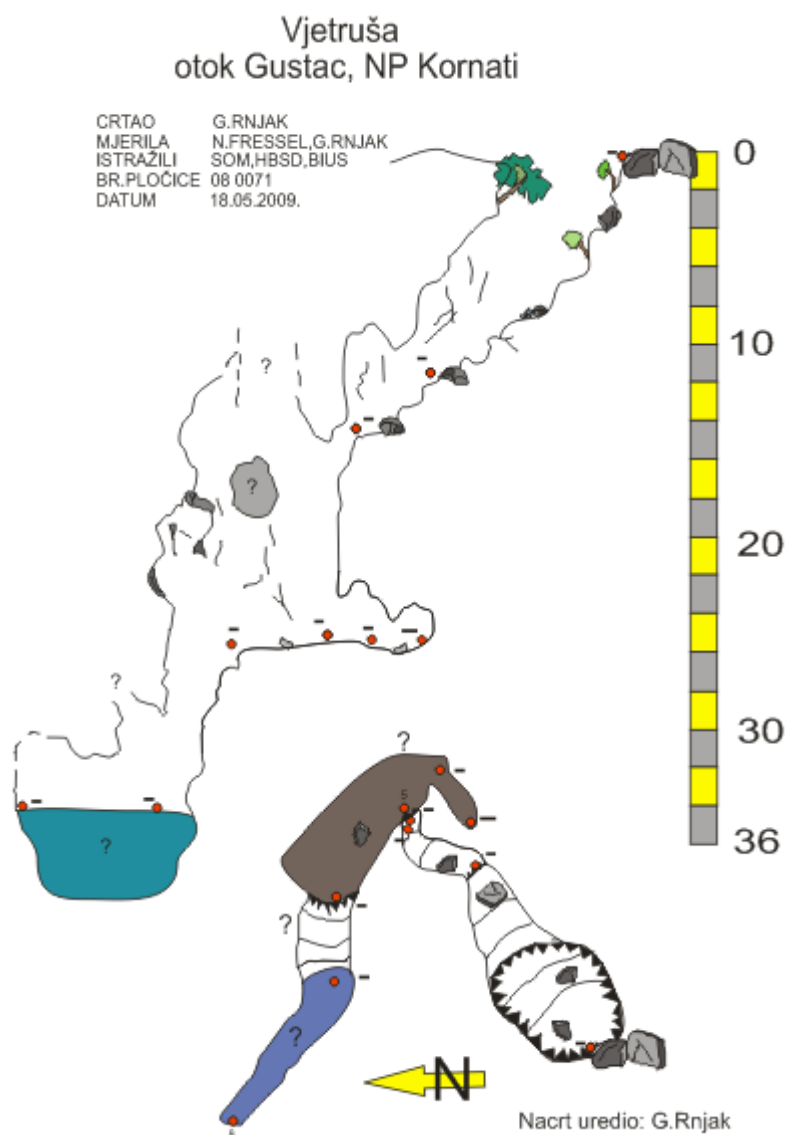
Nazad se ne vraćamo preko Metline već se spuštamo u uvalu Strižnja gdje nas Vanja kupi gumenjakom i vraća u Vrulju iz koje odmah isplovljavamo za uvalu Ropotnica, tj. Markov stan.





Ulazna vertikala u jamu Vjetrušu.

U potrazi za šišmišima obišli smo jamu Ropotnica koju je istraživao Bančo. Na karti je ucrtana špilja iznad Markovog stana ali tamo ne postoji ništa već je s druge strane zida mala špilja s jamskim ulazom. Trebalo bi ju bolje istražiti te izraditi nacrt. Spuštamo se nazad u uvalu, kupamo... dolazi Vanja te nas prebacuje na Gustac. Dižemo se do jame Vjetruša. Norma i ja se spuštamo. Šišmiše nismo uspjeli uloviti ali napravljeno je par fotki te nacrt jame. Raspremamo jamu i žurimo čekati gumenjak koji nas prebacuje nazad u Vrulju.



Utorak, 19.05.2009. Jutros nam je pokret u 5 sati. Idemo na Piškeru potražiti jame ucrtane na karti. Dino, Sanja i Valerija ostaju na Kornatu pa će ići postavljati mreže po maslinicima, a Norma i ja idemo na teren s paucima (Mihael Drakšić i Ena Kulundžić). Vanja nas iskrcava na Piškeri preko puta Gustaca.



Pretraživanje terena u potrazi za jamama na otoku Piškero

Prva jama koju tražimo je iščezla... idemo potražiti drugu i... bingo! Dajemo joj ime Blitvica jer se nalazi nasuprot istoimenog otočića. Vertikala je 20-ak metara, slijedi veliko jezero u kojem treba roniti. Preko jezera je zasigano, veliki su saljevi te se nastavlja još jedno jezero dugo 8 metara u kojem treba roniti.



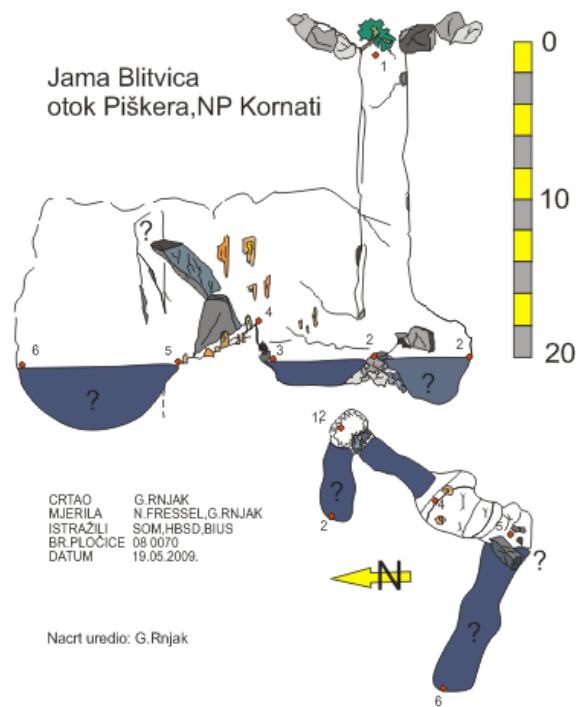
Ulaz u jamu Blitvicu

Trebalo bi penjati i jasan upitnik iznad jezera. Napravili smo puno fotki te izradili nacрте. Za razliku od vanjske, unutra je ugodna temperatura ali ipak moramo van. Sljedeći cilj je Marina, odnosno druga strana otoka. Tražimo speleološki objekt koji bi trebao biti neposredno iznad crkve. Na žalost, nemamo uspjeha. Vraćamo se do konobe u mjestu i u razgovoru s vlasnikom saznajemo da se radi o bunaru kojem su zabetonirali ulaz jer iz njega crpe vodu. Rekli su nam i za jednu jamu 50 metara iznad spomenika u mjestu ali nismo ju išli tražiti zbog prejakog sunca.



Sigasti ukrasi unutar jame

Idemo preplivati na otok Panitula vela, te potražiti speleološki objekt koji je tamo ucrtan. Gozzerice spremamo u kante, kako bi ih sačuvali suhima, te plivamo s njima. Otok je poput ogromne sike, a do otvorenog mora su klifovi. Nikakvu špilju ni jamu ne pronalazimo te se vraćamo u onu istu konobu na zasluženom pivu. Uskoro po nas stiže i Vanja pa... Vrulja, večera, mreže...



Srijeda, 20. 05. 2009. Rano buđenje. Danas odlazim. S Kornata na Murter idem s čamcem NP Kornati. S radnicima iz parka ostvaren je pozitivan odnos tako da bi bilo izvedivo nekad otići na Kornate te u dogovoru s njima istraživati.

Čitavo ovo istraživanje bilo bi nemoguće bez gumenjaka udruge Argonaut kojim nas je prevezio Vanja Čvrak. Veliku pomoć, poglavito u savjetima imali smo od Zlatka, biologa u parku, kao i kod Jure, također radnika u parku koji je i odrastao na Kornatu.

Unatoč činjenici da objekti koje smo istraživali nisu naročito duboki i dugi, čitavo istraživanje bilo je jako mukotrпно i teško jer smo najviše vremena trošili u potrazi za ulazima po kornatskom kamenjaru.

Paralelno sa sekcijom za istraživanje šišmiša na kornatima su bile i sekcije koje se bave pticama, paucima, lišajevima, kopnenim vodama, ribama...

Ekipu koja se bavi šišmišima sačinjavali su Dina Kovač, Norma Fressel, Sanja Drakulić, Valerija Apreeva -BIUS, te Goran Rnjak - SO Mosor.

DEVASTACIJA ŠPILJE U KAMENOLOMU DEBELJAČA

Dalibor Paar

During their visit to cave Debeljača near Lovinac village in May 2009, cavers recorded significant damage in the upper canal of the cave: a 3 meters long stalagmite was devastated as well as numerous speleo themes.

U subotu 16. svibnja 2009. članovi Speleološkog odsjeka Velebit posjetili su Špilju u kamenolomu Debeljača kod Lovinca i zatekli mnogobrojna i znatna oštećenja u ulaznom dijelu gornjeg dijela špilje. O tome smo obavijestili Upravu za zaštitu prirode Ministarstva kulture i Državni zavod za zaštitu prirode.



Ostaci uništenog stalagmita na dnu jamskog dijela s trakama oko njega koje su služile za lomljenje i izvlačenje sige. Snimljeno: 16.5.2009.

Na temelju tragova dokumentiranih priloženim fotografijama može se nedvojbeno utvrditi da su nepoznate osobe izvršile u jedan ili više navrata devastaciju gornjeg ulaznog dijela špilje, pri čemu su namjerno uništene brojne sige. Od toga posebno izdvajamo vrlo lijepi stalagmit visine preko 3 m i mase preko 100 kg na prirodnom mostu u blizini ulaza, koji je uništen vjerojatno uz pomoć mehanizacije. Prema ostavljenim tragovima može se zaključiti da su stalagmit pokušali slomiti i iznijeti iz špilje, međutim on je pri pucanju pao u jamski dio dubok desetak metara gdje se razbio na više dijelova. Oko stalagmita su ostale vezane trake kojim su ga vukli dok nije puknuo. Moguće je da su neki dijelovi stalagmita odneseni. Gotovo sve sige koje se nalaze na dohvata ruke (na visini do 2 m) su uništene ili oštećene.

S obzirom na navedeni događaj, potrebno je ograničiti pristup kamenolomu Debeljača i samoj špilji, budući da u ovom trenutku svatko može prići špilji i ulaziti u njen gornji kanal gdje je i napravljena zabilježena devastacija. Također bi po uzoru na zaštitu prirode u drugim zemljama EU, trebalo pored špilje staviti edukativnu tablu s napomenama o njenim vrijednostima i zaštiti.



Veliki stalagmit na prirodnom mostu 15.5.2004. godine (lijevo). Stalagmit je u potpunosti uništen (desno).

Bitno je napomenuti da se radi o špilji za koju je Državni zavod za zaštitu prirode još 2004. godine pokrenuo postupak zaštite. Do svibnja 2010. godine nisu provedene nikakve mjere zaštite na terenu.

Špilja je otkrivena 2004. godine kada se tijekom miniranja u kamenolomu Debeljača otvorila 25-metarska jama. Članovi SO PDS Velebit su je istražili tijekom 2004. i 2005. godine do 908 m duljine i 63 m dubine. Špilju karakteriziraju veliki sigasti saljevi, stalagmiti, kaskade, heliktiti, strujnice velikih dimenzija, specifični oblici kanala kao posljedica ranijih faza speleogeneze, te brojni koraloidi pri njenom kraju. Do sada je o špilji izrađen jedan diplomski rad i više stručnih radova. Znanstvena istraživanja njenih vrijednih i izuzetno raznolikih siga i drugih sedimenata tek predstoje.

VRH NEBA

Ena Vrbek

In May 2009, four female alpinists from Croatia climbed and summited the Mount Everest. Being one of them, author of the article describes her personal experience of the last stage of summit climb.

Sanjam o Everestu od malena. Danas, kada sam svjesna činjenice da sam svojim nogama kročila na njegov vrh, snovi se nastavljaju. Jednakim intenzitetom, ali ovoga puta popraćeni onim stvarnim doživljajima! Ni jedna planina za mene nikada nije bila samo komad snijega, leda, samo stijena. Njih je činila svaka misao, pokret, sreća ili nesreća penjača. Za mene su oduvijek bile živa, Veličanstvena energija, toliko zastrašujuća da je čovjek osjeti u najskrivenijem kutu svoga bića... Mislim da nitko tko je ikada ugledao visine Everesta nije ostavio ravnodušan korak na odlasku.



Sjena Mt. Everesta duga oko 50 km slikana u rano jutro s vrha (8850 m)

Penjanje ne doživljavam samo fizičkim. Ono na mene uvijek ostavi i onaj filozofski aspekt... Smatram da ljudi na ovakvim mjestima nauče zaista puno o sebi i drugima. Neki puta se oduševе. Neki puta se razočaraju. Bitno je da svakim korakom nauče jednu stvar više, jer na kraju, što bolje poznaješ sebe, lakše razumiješ druge. Lakše podnosiš sve što ti život pruža. Ova zemlja gdje se vrhunci spajaju s nebom zaista je zemlja bogova i na njenim visinama zapravo nema mjesta za nas obične smrtnike. Svatko tko taj svijet želi na kratko posjetiti, zapravo to mora željeti više od života samog...



Vedrana Simičević penje Lhotse Face prema logoru 3 (7470m)

Mrak je. Šatorom se širi miris juhe od rajčice. Podsjeća me na speleološka istraživanja. Ovaj put nisam 1000 metara pod zemljom. Ne. Sad smo na skoro 8 000 metara. Pod Everestom. Hladno je. Gladna sam. Neispavana. Budnom me drži znatiželja. Trema. Želja!



Mt. Everest izbliza

18 je sati. Započinjemo s oblačenjem. Provjeravam ruksak. Dex je tu. Rezervne rukavice, kapa, rasvjeta, baterije, naočale, prva pomoć, tablete... Magarac za sreću. Obiteljska slika, koju ću ostaviti na vrhu. Oblačim se. Čarape, jedne, druge. Tajice. Potkošulja. Majica kratkih rukava-majica dugih rukava. Na to špiljarsko pododijelo. Još jedne debele fleace hlače. Tanka pernata jakna. Debeli pernata jakna. Pernate hlače. Fleace rukavice. Tanke pernate rukavice. Debele pernate rukavice. Visinske cipele. Za svaku potrošim po 20 minuta... Pokušavam se sjetiti gdje sam ostavila odbačene dereze kad smo danas došle na logor 4. Glavom mi leti uznemirujuća činjenica. Zaboravila sam staviti penjački pojas na sebe. Skidam rukavice. Jedne, druge, treće i navlačim pojas sa spravicama za penjanje preko nogu zatrpanih slojevima odjeće. Izlazim iz šatora u konstantnom strahu da ću umrijeti od gladi do gore. Vjetar i u daljini zmija svjetala koja se gube negdje visoko u mraku.



Prije polaska s logora 4 (7900m) na vrh Mt. Everesta. (Milena Šijan i Ena Vrbek)

Pronalazim dereze. 20 h. U glavi stih: "ništa mi neće ovi dan pokvarit" Stavljam bocu s kisikom u ruksak i provjeravam dotok. U pomoć mi priskače Lagpa. Sretna sam što je s nama. To je to. Hodam. Zrak je leden. Osjećam težak mraz na trepavicama. S Lagpom prestižem kolone ljudi. Hoću li moći tim tempom? Zašto me ganja? Ledi mi se maska pa svako toliko ostajem bez zraka, sve dok razbijanje leda s nje ne postane rutina. Svaki korak rutina. Svaki udah isti. Ne stajemo previše. Možda i bolje. Svakim korakom sam bliže. Korak, dišem. Korak, dišem. Korak, dišem. Stanem. Na Balkonu smo. Svako malo skidam masku pod pritiskom klaustrofobije ali Lagpu to ljuti, čini se.

Gdje je Milena? Možda stignem popiti čaj iz termos boce. Pri tom se nadajući da je on još uvijek u tekućem stanju. Korak, dišem... Nikada nisam bila bliže nebu. Ono se ovdje može dotaknuti. Pogledom tražim zaobljen horizont i zvijezde mi se čine kao da su ispod nas. Greben. S lijeve strane 2000 metara provalije, s desne 3000. Gledam u daleka svjetla logora 2. Toliko su sitna. Kao da gledam u

malen grad na samom dnu mora. Tamo su naši prijatelji. Tamo dolje, negdje daleko su naši svi.

Ovdje su samo nebo, planina i mjesec što se tek izdigao u našu ravninu. Koliko još do Južnog vrha? To mi je orijentir. Ako dođem do tamo vrlo vjerojatno ću doći do vrha. Svaki puta kad skinem masku ruke i noge mi počinju trnuti od hladnoće. Primjećujem da lijevom rukom često brišem suze s očiju od vjetra pa mi taj prst također trne od kombinacije vjetra i vlage. Odlučim prestati s tim, pa mi se sada suze lede na licu. Južni vrh. Joj, dečki, da me mama vidi... Javljam u bazu. Ne mogu se oteti dojmu da smo probudili Darka. Još maksimalno 2 sata hoda. Još 2 sata hoda do vrha svijeta.



Pogled s Južnog vrha prema Hillary step-u
slikan pri silazu (8750 m)

Sljedeća destinacija – Hillary Step. Ništa lako ali zaista lijepo. Sunce polako izlazi i širi se crveni horizont daleko dolje s ostalim svijetom. Za nas ovdje još uvijek tama, uzdasi i po koja psovka, škripa dereza o stijenu. Odmaram, dok u tijelu umor ipak zamjenjuje radost.

Sljedeće – vrh! Vjetar pojačava. Sunce je izašlo. Odavde se vidi cijeli svijet! Uspjela sam. Na vrhu sam. Ljudi, ovo je za vas. Za sve vas koje volim. Za sve koji ste oduvijek bili s nama i koje smo u svojim srcima cijelim putem nosile, svakim korakom misleći na vašu podršku. Za mene je dovoljna činjenica što ću ovaj osjećaj zauvijek zadržati. Što mi ga nitko nikada neće moći oduzeti i što ga se mogu prisjetiti kad god poželim.



Vrh Mt. Everesta (8850 m),
u pozadini se može vidjeti zaobljenost Zemlje



Na vrhu



"Putovanje od tisuću milja mora započeti
jednim korakom"... Prelazak pukotina u
Ledenom slapu u podnožju Everesta

Everest je puno više nego što čovjek može u nekoliko stranica pročitati. Privilegija i prokletstvo. Samo zato što smo pohlepno skloni težiti nečim višim. Jedno je sigurno, i ja ću biti u ulozi baka koje svojim unucima dosađuju beskrajnim pričama o nekom dalekom svijetu. Svijetu gdje se trenuci rađaju i duboko pohranjuju na posebna mjesta. Ona mjesta koja dobro poznaje tek njihov vlasnik, a ponekad ih odluči podijeliti u obliku sjećanja na ono radi čega i sam istinski postoji.



FURTOWISCHACHT

DIE HARD

Marin Glušević

Four of Croatian cavers celebrated New Year 2009/2010 in Austria, exploring Furtowischacht cave, Hochschwabe. The pit that was explored to the depth of -712 m is now even deeper and continues to the unknown depth. Along with Croatians, cavers from Italy and Austria joined the expedition.

Malo po malo, doček Nove godine u nekoj austrijskoj špilji postaje stvar tradicije. Beskrajni kanali, snijeg, Alpe, dobra austrijska speleološka ekipa... Ove godine nam se odlazak u Austriju poklopio odmah iza skijanja u Zermattu. Dakle, sve savršeno, čak malo presavršeno. Plan je nakon tjedan dana skijanja u Švicarskoj produžiti u Dachstein i Mammuthöhle. Za Mamutsku špilju nas vežu predivne uspomene prije dvije godine: 3 dana rada u špilji koja ima 64 km kanala i više od 1200 m dubine, a nakon toga skijanje. Ulaz u špilju i špiljarski dom nalaze se na skijalištu! Savršeno...

I, nakon Zermatta dođosmo u Zagreb, a tamo nas dočeka promjena plana! Austrijanci se odlučuju za istraživanje jame Furtowischacht na Hochschwabu. Jama je duboka 712 m i ide dalje... Opasan plan. Pogotovo nakon što je četvero Zagrepčana odustalo i ukupno nas se skupilo sedam u malenoj gostionici u podnožju Hochschwaba. Prava međunarodna ekipa! Tu su Bakša i Ana iz Zagreba, Lukas i Matthias iz Austrije, Laura sa Sardinije i Kate i ja iz Splita. I počinje avantura.

Prvo smo nosili teške ruksake dva sata uzbrdo do doma koji je bio bazni logor. Većina stvari je odnesena kombijem i ratrakom do doma, a mi smo se negdje izgubili u prijevodu. Dok smo preslagali opremu pripremljenu za komotni Dachstein i opremali za spartanski Hochschwab, prijevoz je otišao, a nama ostali teški ruksaci. Ispala je to jedna lijepa noćna tura. Slijedila je okrepa na

domu, slaganje opreme u transportne, pokoje pivo i dugo planiranje akcije na papiru. Treba definirati tko, gdje, kada, s kime i što radi u jami. Legli smo u sitne sate, a već smo ranim jutrom idućeg dana bili na nogama i spremali se za pokret. Podijelili smo se u dvije grupe. Bakša, Ana i Lukas će opremiti jamu do 350 m dubine i izaći vani, a Kate, Matthias, Laura i ja u dvije ture dignuti gomilu stvari do ulaza jame.



Ulaz u Furtowischacht

Do jame ima dva sata hoda na skijama uz savladavanje 400 m visinske razlike. Snijega je dosta, a vrijeme je prilično loše, sniježi, vidljivost je nikakva. Dobro natrpani grabimo uzbrdo. Prva tura je najteža. Tražimo put po zametenom Hochschwabu. Mnogo je stijena i usjeka. Na vrhu strmog kuloara je led pa treba skinuti skije. Prijeti nam opasnost od lavina pa svi nosimo Ortovox uređaje, lavinske sonde i lopate. Nakon kuloara nastavlja se na skijama do podnožja stijene. Skije ostavljamo uz jedan kamen i uzimamo GPS koordinate tog mjesta kako bismo ih mogli pronaći u slučaju da ih zatrpa snijeg. Još malo uz liticu i na ulazu smo. Jama ima dva otvora od kojih je jedan potpuno zatrpan snijegom. Prva grupa na brzinu oblači opremu, mi kopamo rupu u snijegu ispod velikog zapuha gdje stavljamo stvari. Vrlo je važno iskopati dobar i prostran zaklon jer meteorolozi najavljuju obilan snijeg i hladno vrijeme. Čovjek koji moka i umoran izađe iz jame na takve uvjete nema velike šanse za preživljavanjem. Mora brzo u zaklon gdje će se presvući i utopli. U protivnom, sva se oprema na njemu zaledi pa smrzavanje nastupa vrlo brzo!



Pripreme za prvi ulazak

Ulaz je postavljen, zaklon spreman. Prva grupa od troje ulazi u jamu. Nose i lopatu sa sobom jer je čest slučaj da se ulaz zatrpa svježim snijegom ili lavinom. Ostatak ekipe vraća se u dom po novu rundu stvari. Vrijeme se poboljšava, prohladni sjeverni vjetar rastjeruje oblake. Dugo ću pamti taj ugođaj. Nakon uspona s j...no teškim ruksacima, spuštanje skijama nizbrdo bez stvari po dubokom snijegu uz predivni alpski zalazak sunca. Umorni nakon svega, okrijepljeni juhom rano idemo na počinak. Bakša, Ana i Lukas izašli su iz jame tek u ponoć. Jedva da su nas probudili kad su se oko 1:30 vratili u dom. Ujutro je naš red za jamu, a povratnička trojka se odmara do večeri kad ponavljaju ulaz. Težak prethodni dan uzima danak prvoj ekipi pa Ana i Lukas obolijevaju i nisu više za podzemlje. Nova izmjena plana: sad smo ekipa Kate, Matthias i ja, idemo prvi, nosimo bivak koji ćemo smjestiti na 350 m dubine te užad za napredovanje u jami. Navečer ulaze Bakša i Laura s dodatnom opremom i nastavljaju raditi gdje mi stanemo. Tako će ekipe uhvatiti naizmjenični ritam od 12 sati rada i 12 sati odmora u bivku.

Krećemo na uspon. Jutro je predivno, bez oblačka i bez daška vjetra. Sve je bijelo. Neizmjeran je užitek doći do jame po takvom vremenu. Presvlačimo se vani, ispred ulaza, na suncu. Svatko uzima dvije transportne i krećemo!

Ulaz je napola zatrpan snijegom pa prtimo i lagano silazimo. Nakon krušljive dvorane počinju zavojiti meandri koji se uz pokoji uži dio spuštaju do 250 m dubine. Slijedi ono o čemu je prva grupa pričala: 100 metara, uskog, teškog, vijugavog i oštrog meandra u kojem ideš gore - dolje prateći oznake koje vode kroz najbolji mogući prolaz. S naglaskom na "mogući". Dodatna nevolja je u

tome što svatko nosi po dvije transportne vreće koje zapinju gdje god stignu. Cijelo vrijeme vreće moraju biti vezane za pojas kako ne bi pale u dubinu. Kroz neka suženja vreće se dodaju iz ruke u ruku u svim mogućim i nemogućim položajima. Sve se pretvara u agoniju koja traje šest sati.



Bivak na -350 m



Novi dijelovi jame

Konačno smo u bivku na 350 m dubine! Kratki odmor, marena pa Matthias i ja nastavljamo u dubljim dijelovima jame pregledavati i po potrebi mijenjati stara oštećena užeta. Kate ostaje urediti bivak. Mjesto je strašno, mala uska polica sa žitkim blatom, mokri karimati, ostaci blatnjavog najlona. Skučeno, mokro i blatno. Iako je izgledalo nemoguće na povratku nas je dočekao relativno ugodan i suh bivak. Taman stižu Bakša i Laura koji nakon kratke čakule i malo juhe nastavljaju dolje, a mi se zvlačimo u vreće za spavanje. Bivak je tijesan i tri osobe jedva stanu širinom ramena. Grupno se okrećemo, čas na lijevi, čas na desni bok. Učinilo mi se da sam tek zaspao kad me probudila pjesma iz dubine. Ono dvoje se vraća i pjevaju da nas razbude. Uf, tako se teško ustati iz tople vreće. Zrak je hladan, temperatura svega 2 stupnja. Još je gora pomisao na potpuno blatnjavi kombinezon kojeg treba obući. Začas se je stvorila gužva na kratkoj polici s bivkom. Pravo je umijeće na tako uskom prostoru presvući se, jesti, rasporediti potrebnu opremu, poći na zahod. Kuhamo vruću cedevitu, univerzalno speleološko podzemno piće, radi brzog zagrijavanja i povratka u život. Izmjena postava u vrećama i mi idemo u nastavak istraživanja. Jama se od 350 m otvara u prostrane i duboke vertikale s kojima se vrlo brzo spušta do 600 m dubine gdje su stigli Bakša i Laura. Tu je polica s koje treba nastaviti istraživanje. Desno je suhi kanal, otprije istražen do 712 m dubine, a lijevo nas

čeka nepoznati mokri dio koji se nije istraživao zbog obilne količine vode. Sada se voda tek neznatno cijedi niz zidove. U Alpama se duboke jame istražuju isključivo zimi kad je vrlo hladno pa sva voda ostaje na površini u obliku snijega i leda pa je u jamama "suho".

Mi ulazimo u nepoznate dijelove jame. Nižu se manje vertikale koje završavaju užim prolazom nakon kojega se opet otvara šira vertikala. Ta se igra nastavlja do suženja koji je ipak previše mokar da bismo jednostavno prošli kroz njega. Voda se s više strana sakupila i teče baš kroz taj prolaz i nestaje u dubini. Odustajemo i vraćamo se u kanal pedesetak metara više koji se nastavlja u skokovima. Spuštali smo se sve dok nismo potrošili svu opremu i naših 12 sati, te se vratili u bivak. Opet već opisana izmjena u bivku. Uobičajena gužva. Radi se plan za povratak, ali Bakša i Laura još jednom odlaze dolje podići postavljena užeta na suhe police kako bi ih zaštitili od vode. Mi spavamo, ali san nije dugo trajao jer se dvojac brzo vratio.



Odmor u bivku

Raspremamo bivak i na silu jedemo ogromne količine hrane koja je ostala. To nam se često događa u podzemlju obzirom da sve iznosimo van, hranu je lakše nositi u truhu nego u transportnoj. Malo po malo, napunile su se prilično teške transportne vreće, ali utješno svakom pripada samo po jedna. Odmah iznad bivka ulazi se u onu dionicu od 100 metara uskog meandra i počinje višesatna borba. Sve zapinje, struže, psuje se na tri jezika, kombinezoni se paraju. Na 250 m dubine, na izlasku iz tog uskog dijela, izgleda kao da smo već vani. Ali tada počinje razmišljanje o tome što nas čeka vani. Lavine? Zatrpan ulaz? Mećava? Hladan vjetar? Kad je Bakša s ulaza viknuo: "Vedro je!", dobra vijest brzo se spustila od čovjeka do čovjeka u dubinu. Vani je mirna vedra noć, cijela planina sjaji na punom mjesecu. Preostalo nam je svega par sati od 2009. godine. Skidamo mokre, blatnjave kombinezone koji se brzo zaleđuju pa ih

slažemo poput kartona. Prednost niske temperature samo je to što se ništa ne zablati. Međutim hladnoća štapa prste i brzo se presvlačimo pa krećemo dolje. Ruksaci su narasli i bezobrazno otežali pa je užitak skijanja izostao. Svaki zavoj s tim teretom završio bi saltom u snijegu. Čak su i najiskusniji skijaši uzeli skije u ruke i malo po malo odgegali u dolinu. Pred domom je svakog dočekala krigla pive. Unutra je već veselo i puno ljudi. Uslijedilo je još jedno pivo, pa rakija, pa liker, pa vino, pa šampanjac. Crveni u licu, zbrčkani u glavi, jedva smo dočekali tu 2010. godinu. Dok je zadnji vatromet bljeskao nad domom mi smo već bili u toplim vrećama.



Ekipa na okupu – doček Nove 2010.

Sljedeći dan smo odmarali. Osjećali smo se i izgledali kao da nas je bager pregazio. Bauljali smo po domu i oko njega, malo presložili opremu, brojali bolesne količine modrica na tijelu, gledali nacrt i uspoređivali iskustva. Iduće jutro krećemo kući. Vrijeme je poludjelo, digao se vjetar i pada gust snijeg. Svu opremu i Lauru koja nema skija trpamo u ratrak koji nam prti cestu u dolinu. U nižim dijelovima nije bilo dovoljno snijega na cesti pa je rastanak s Hochschwabom završio stravičnim zvukom struganja skija po kamenju na koji smo se pri spuštanju nasukali. A zatim naš kombi, postavljanje lanaca za snijeg i još jedno pivo za rastanak. Duga vožnja do Splita...

A jama? Furtowischacht u prijevodu znači "jama koja ide dalje". Prvi put kad su pronašli ulaz i u njega bacili kamen, rekli su: ide dalje! Na svim kasnijim istraživanjima završeno je s istom konstatacijom. I mi smo to potvrdili. Zaista jama ide dalje! A dokle? Dobar smo posao napravili s austrijskim kolegama pa vjerujem da će nas opet pozvati u potragu za razotkrivanjem tog misterija.

Sudionici istraživanja od 27.12.2009. do 02.01.2010.:

Austrija: Lukas Plan (Luki) i Matthias Hammer

Italija (Sardinija): Laura Sanna

Hrvatska: Ana Bakšić, Katja Milišić (Kate), Darko Bakšić (Bakša) i Marin Glušević

LASINA JAMA

Marin Glušević

Ever since its discovery, „Lasina jama“ - an 86 m deep pit near Dugopolje was a popular visiting site for speleologists from Split. However, one of the entrances was backfilled during construction works on a nearby highway. The same happened in November 2009 when the second entrance was buried during the shopping mall construction.

Špilje i jame, ti izvanredni krški fenomeni naše zemlje, posebno su prirasli srcu hrvatskim speleolozima, koji otkrivaju njihove tajne posebno intenzivno posljednjih šezdesetak godina. Na žalost, speleolozi su i svjedoci devastacije tih prirodnih bisera, kako neodgovornim odlaganjem otpada, tako i građevinskim zahvatima "od višeg interesa" kojima se ti objekti trajno uništavaju. Ovo je tužna priča o jami koja je godinama privlačila generacije splitskih speleologa, a sada je nepovratno izgubljena.



Ljepote Lasine jame

Lasina jama u Dugopolju duboka je 86 metara. Maleni ulaz u polju, bio je smješten uz malu vrtaču. Uvijek smo gubili mnogo vremena na njenu potragu, bila je tu negdje. A u nju se išlo često. Kad god bi se pojavio netko novi, kad god ne bismo znali kuda poći. Ili kad ne bi bilo previše vremena. Ili kad je bilo loše vrijeme. Bila je lijepa, zasigana cijelim putem do dna. Malo vertikala, polica, provlačenja, previsa i kosina. Imala je sve. Uvijek je privlačila generacije speleologa. Osobno ne znam nikoga tko nije bio u njoj a bavi se speleologijom u Splitu. E, da, kad su bile kiše, imala je i vodopad...

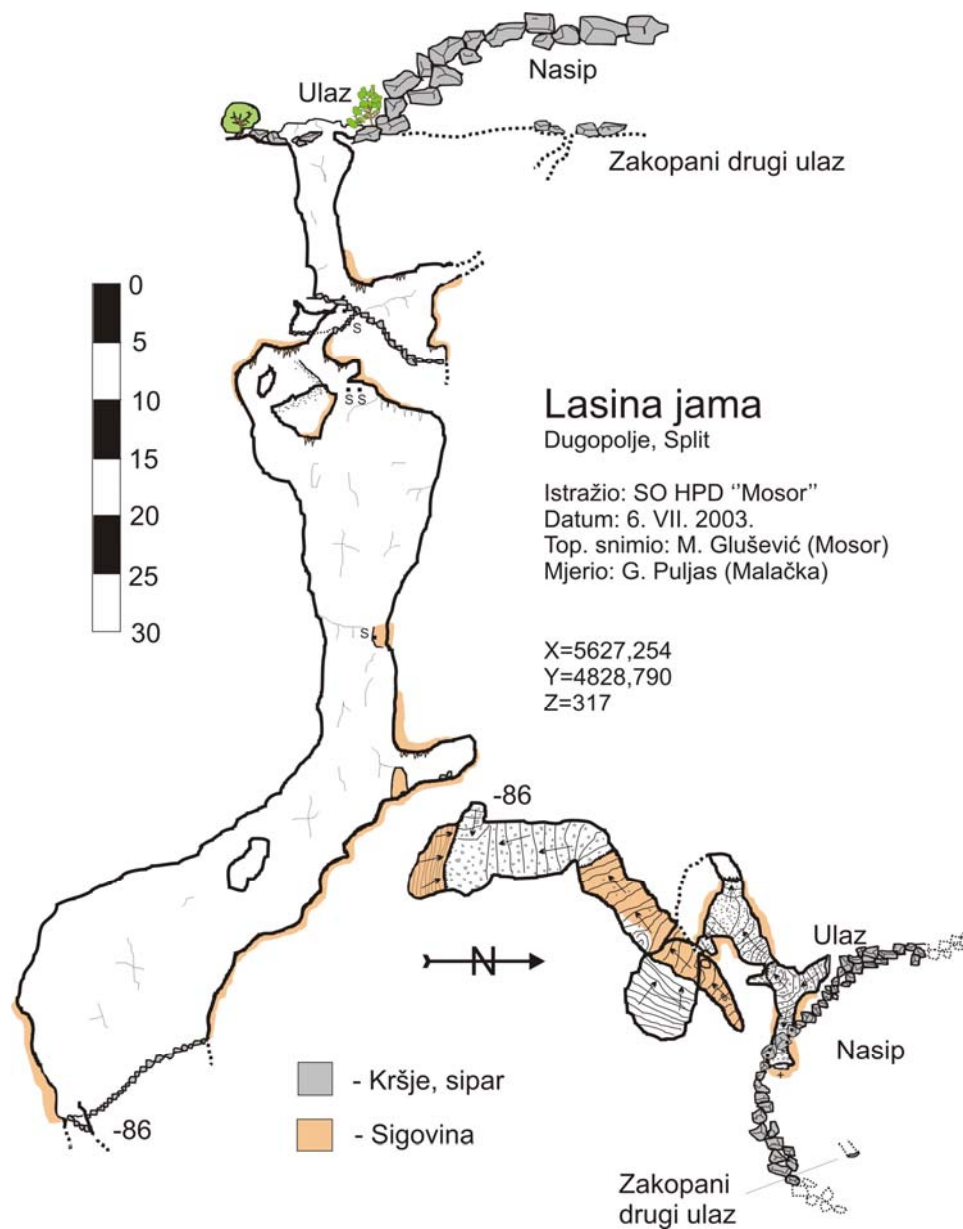
Prvi put joj je zaprijetila izgradnja auto – ceste i čvora Dugopolje. Cesta je prošla stotinjak metara od nje ali su je umalo zakopali nasipom zemlje. Odnosno, zakopali su onaj drugi, manji ulaz kroz koji se ionako rijetko ulazilo. Konačan udarac joj je zadalo je pretvaranje Dugopolja u poslovnu zonu. Malo po malo okolo su rasli poslovni centri. Sad nad njom raste veliki shopping – centar Pevec.



Na ulazu u Lasinu jamu

8. studenog, idemo na nekakvu akciju, kasno smo se probudili i malo nas je. Gdje ćemo? Naravno, u Lasinu. Imali smo što vidjeti: buldožeri ravnaju sve pred sobom. Tražimo ulaz po raskrčenom terenu. Tu je, još uvijek. Sve okolo je raskopano. Sreća, još pola sata i ne bi je više bilo. Molimo gospodu za volanom bagera da nas pusti koji sat, da kopa na drugu stranu...

To je bio posljednji posjet jami. Jeli smo čokoladu na dnu i slušali podmukli zvuk pneumatskog čekića koji je lomio obližnje stijene. Ujutro će jama biti zakopana. Točno na njenom mjestu bit će nosivi stupovi glavnog ulaza još jednog shopping – centra. Pa, kad ubuduće budete ulazili u Pevec u Dugopolju, sjetite se preko čega prelazite.





SAMOZATAJNA ALBANIJA

Tamara Čuković i Marinko Malenica

In summer of 2009, four cavers from Speleological Section of Mountaineering Club „Velebit“, visited northern part of Albania.

Kada smo se odlučili na ovo putovanje pokušavali smo ne misliti na najgore, ali sa svih strana smo mogli čuti samo loše stvari o Albaniji... nema spavanja na divljaka, okrast će nas ili nešto još gore..., a mi ko za vraga s brdo opreme krenuli direkt s Velebita. Ohrabrio nas je jedino Čep svojim oduševljenjem kad je čuo planiranu rutu. Eee plan je bio mrak, čak smo i kupili vodič sa super rutama koje uključuju par nacionalnih parkova, kupanje na moru, planinarenje i svašta nešto... I tako mi krenuli (a mi smo Marta, Matija, Marinko i Tamara) put te zagonetne i neistražene Albanije. Prije Albanije smo stali na tradicionalnoj plaži kod Zaostroga, a tamo su nas već čekali Bakšići i Trohići, Vjetar i jedna Cura ☺. Noć je dobro počela uz domaće vino i pršut, ali je loše završila najezdom PPPPapatača. Ujutro, izbodeni i neispavani napokon krenuli put Albanije. Plan je bio prvu noć prespavati u nacionalnom parku Tethi na sjeveru Albanije. E da plan je bio... I prošli mi granicu bez problema, kupili kartu i par piva i za 60-tak km smo tamo. E a kako smo se samo prevarili, cesta je postojala sve gora i gora, dok nismo došli do makadama, joj da je bar to bio makadam! Tada smo skužili zašto tamo svi voze mercedese i džipove. Mi nismo vozili mercedes, a kamoli džip tako da smo svako malo zastrugali i skužili da

moramo stat i prespavat jer će skoro past mrak (a di smo onda). E a spavamo na divljaka, ma tu je OK ili... možda smo preblizu cesti, ma nismo tu je već neko palio vatru... eh od toliko priča ni sami nismo znali kaj da radimo. Lokalni koji su stali kraj nas usred naše rasprave su nam nekim čudnim znakovnim jezikom pokušali nešto reći, a tek smo na kraju skužili da su nas upozoravali da nije baš pametno spavati baš tamo gdje smo mi napikirali. A niš idemo nazad do sela pitat za spavanje u prvu birtiju. Tak je i bilo, tu smo stvarno imali sreće jer smo upoznali Giovannia (pravo albansko ime, barem tako on tvrdi). Giovanni nam je ponudio smještaj u dvorištu što nam je leglo ko budali šamar.



Te večeri nakon dosta piva i puno popušanih cigareta s kojima nas je cijelu večer nudio, a mi nismo smjeli odbiti, saznali smo da u blizini ima neka jama (tj. *špela* po domaće) i dogovorili da sutra odemo do nje. E da saznali smo i za *cap-carap* kada je Giovanni skidao štednu žarulju s terase (dobro da nismo spavali vani ko zna šta bi bilo). Ujutro smo krenuli put jame i dok smo se mi jedva penjali na oko 2 000 m po strmim obroncima on je lagano trčkarao s rukama na leđima bez kapi znoja, a u pauzama obavezno zapalio cigaretu-dvije. Nakon ubojitog uspona napokon smo došli do jame na 1 800 m n.v. koja je vrlo perspektivna. "Kamen pada 10 minuta ☺" – vikao je Matija, nakon toga smo bili sigurni da se ovdje što prije moramo vratiti. Nastavili smo hodati i naišli na ludi krški teren koji obavezno treba rekognoscirati. Zabezegnuti smo hodali okolo, tražili špilje i jame, a pogled na krš seže u nedogled.

Spustili smo se tik prije nevremena i nastavili s lokalnima učiti albanski, naravno uz domaće pivo. Drugi dan prije nego što smo krenuli, oprostili smo se od Giovannija koji nije htio uzeti ni leka za smještaj. Obećali smo da ćemo se još vidjeti. Tako smo krenuli prema planu u NP ... i naravno po starom običaju cesta je bila katastrofalna, ma ni za traktore, bili smo uporni, ali kad je već padao mrak skužili smo da bi bilo bolje odustati i naći mjesto za šatore. Užasno razočarani i demoralizirani jer nismo uspjeli doći niti do jednog nacionalnog parka krenuli smo na more, valjda će tamo biti bolje. Po karti je bilo tako jednostavno, samo koji centimetar "autoceste" i evo nas... ali gdje?? Nigdje, gubili smo se neko vrijeme i napokon predvečer došli na kilometarsku pješčanu plažu. Kaj je ovo, pa ima više smeća nego pijeska, užas! Ljudi se sunčaju među gomilom smeća i neispraznjenih kontejnera, a o smradu da i ne govorimo. Pa

po vodiču bi to trebala biti najposjećenija turistička plaža. Zanimljivo je da je cijela plaža pa i to malo turističko mjesto izbrazdano malim betonskim bunkerima ukopanim u pijesak. Navečer smo gledali romantičan zalazak sunca, ali jutro nije bilo toliko romantično. Nakon Marinka koji se probudio s truhoboljom probudio se i Matija kojem je bilo još gore.

Nadali smo se da će im biti bolje, no Matija je dehidrirao od silnog povraćanja i p... pa smo ga morali voziti na hitnu. Tamo je dobio infuziju, a Marta je za to vrijeme dobila recept i kupovala tablete na rinfuzu (gospođa je doslovno istresla bočicu u šaku i brojala tablete). Popodne je Matiji bilo bolje pa su ga pustili tako da smo nastavili uživati na plaži, gledati raznorazne prizore tipa „ljudi, psi i krave kopaju po smeću“.



I tako, malo po malo, došla je predzadnja noć u Albaniji. Ujutro smo se lagano spremili i krenuli put Skadra gdje smo sreli i prijatelje iz Hrvatske. Tamo smo potrošili višak leka na suvenire, a naravno većina novaca je otišla na čuveni albanski konjak Skenderbeg. Zadnju noć smo proveli u navodno jedinom kampu u Albaniji čiji vlasnici nisu Albanci nego Nizozemci. Nakon dugo vremena smo se čak i uspjeli istuširati. Sljedeće jutro smo krenuli prema Zagrebu i put presjekli, a gdje drugdje nego u Zaostrogu. Sjedeći pod zvjezdanim nebom na našoj lijepoj plaži, ovaj put bez papatača, rezimirali smo naše putovanje i zaključili da Albanija ima prelijepu prirodu koja je prilično nepristupačna, a zbog toga netaknuta i očuvana. Žao nam što nismo uspjeli vidjeti veći dio planiranog, ali to je samo razlog više za povratak.

SNJEŽNA AVANTURA

Goran Kovačić

Kako je trebalo od Zagreba do Zavižana 3,5 sata, a od Zavižana do Zagreba 46,5 sati! (ili možda i više?!)

Glavni likovi („veseli“ trio): Silvio Kos, Mario Prelčec i Goran Kovačić.

Prijevozna sredstva: osobni automobil Fiat Ritmo, ratrak nepoznate marke (još od Olimpijade iz Sarajeva '84.), Lada Niva, kombi Fiat Ducato, ralica Unimog, autobus Otočac Prometa, policijski kombi, drugi autobus drugog prijevoznika, tramvaj ZET-a, treći autobus, treći auto, kamion šlep službe HAK-a, enti tramvaj drugog zeta... Ali ja nemam zeta! Ma nema veze!

Utorak, 2. siječnja 2007. Kiša koja je padala cijelu noć, prelazi u snijeg. S obzirom da smo za proslavu Nove godine imali puno klope, a i te zime nije bilo nešto snijega (do tada), dopeljali smo se s autom do samog planinarskog doma na Zavižanu.



Zavižanska idila

Vidjevši vrijeme vani, počinjemo se ubrzano spremati. U početku je snježić lagano paduckao, ali ubrzo vjetrić prelazi u orkansku buru i počinje mećava. Lijevo-desno, gore-dolje. Bacamo ruksake na leđa i hitamo k autu. Tu nailazimo na prvi izazov: zaleđene brave i sva vrata. Od neuspjelog odmrzavanja piš-piš metodom, prelazimo na polijevanje rakijom po vratnim gumama (šteta domaće šljive). Uspijevamo otvoriti stražnja desna vrata, srećom se i centralno nije

smrzlo, kroz koja ulazim i ostala vrata otvaram „laganim“ nožnim udarcima! Ipak smo Mirko Cro Cop i ja isto godišće. Nakon što smo sva trojica ušli i ubacili stvari, palim auto i čekam da se motor ugrije, pa put pod noge, tj. kotače. Ali nakon nekoliko minuta motor se gasi i više ga ne mogu upaliti. Kasnije ću saznati zašto. Naime, bura je nanijela snijeg pod haubu i zatrpala motor, kao da je hauba bila otvorena. S grijanjem motora, došlo je do topljenja snijega i to je scurilo po kablovima elektrike.

Spuštenih repova vraćamo se Anti u dom. Dogovaramo se kako ćemo probati na guranac, to uvijek pali (po ljetu, ne i po zimi, kada je sve smrznuto). Nas trojica nismo uspjeli pomaknuti auto, jer se smrznul za tlo! Kada smo već odustali i vratili sve stvari u dom, stiže Dado s repetitora na motornim saonicama. Kada je vidio naše stanje, kaže da će se vratiti s ratrakom, pa nas može odšlepiti 2/3 puta do kolege Vilija s Ladom Nivom, koji će nas dalje do Krasna.



Vuča ratrakom

Ratrak je inače vozilo na vrlo širokim gusjenicama s ralicom. Služi za uređivanje skijališta ili za prijevoz po visokom i neugaženom snijegu. Super je vozilo za snježne (ne)uvjete, ali ne u kombinaciji s autom kojeg vuče. To vozilo ne propada duboko u snijeg i iako je imalo spuštenu ralicu, ono je i dalje na snijegu, te je auto jednostavno orao snijeg s kotačima. Nakon iščupane kuke za vuču i desnog dijela veznog lima, nadamo se da neće odvaliti i lijevu stranu, jer onda bumo čupali vitalne dijelove ovjesa, koji nam još trebaju. Snijeg ne posustaje, a ni vjetar.

Nekako stižemo do Vilija s Ladom. Ali Lada s uključenim pogonom na sva četiri kotača, redukcijom i blokadom diferencijala, se ne miče. Sva četiri kotača se vrte na mjestu! Snijeg je previsok. Ostavljamo auto, na mjestu gdje ga ralica

neće izgurati u provaliju, u slučaju da prezimi do proljeća. Vozimo se s Vilijem do Krasna, gdje ćemo potražiti pomoć jačega stroja. Upoznajemo Branka, vlasnika Kula-Prometa. On ima jači stroj. Ali ne može nas šlepati po mraku.

Noć prva. Spavamo u Otočcu u Vilijevoj vikendici. S obzirom da smo već bili spremni na noćenje u hladnom skloništu ili sjeniku, ova kućica postaje pravi preporod. Toplo i ugodno.



Stanje pod haubom

Ujutro 3. siječnja Vili nas vozi do kafića Volan, gdje dočekujemo Ivu. On s kombijem za kruh ide u Krasno i nas prevozi do ralice Kula-Prometa. Mario ostaje s ruksacima u bircu, a ja i Silvio uskačemo u Unimog ralicu i idemo prema smrznutom Ritmu. To šlepanje je bilo normalno šlepanje, jer je ralica očistila snijeg do tla. Da ne duljim s odmrzavanjem motora i nekoliko pokušaja paljenja preko kablova, jer je moj akumulator odavno riknuo, kada je već pao mrak napokon nam jedan od majstora (a sve smo ih pozivkali iz Krasna) mijenja svjećice i kablove, te ustanovljuje da je nešto preskočilo iz faze. Kakva faza? Moguće da je stuklo ventile! Bregasta je preskočila, valjda. Naime, pri šlepanju ratrakom par puta sam probao upaliti auto kao na guranac. Klasika, metneš u drugu, daš kontakt i kad misliš da se dovoljno brzo krećeš (od guranja ili vuče) pustiš kvačilo. Auto malo pocuka i upali. Kao što ranije rekoh, da dok je relativno toplo vrijeme, ne kada je sve smrznuto. A joj! Kaj sad? Možda treba cijeli novi motor, možda glava motora, možda samo bregasta, a možda su u šumi!

Odlučujemo otići busom, učlaniti se u HAK i došlepati auto u Zagreb na servis. Ostavljamo Ritmo u Krasnu kod Vedrana, do kojeg smo slučajno dospjeli

pokušavajući ga osposobiti za vožnju. Točnije, njegovo dvorište je na najnižoj nadmorskoj visini u mjestu, pa smo do tuda gurali auto.

Noć druga. Opet ugodna i topla kućica. Ujutro 4. siječnja u 4,50 sati ide prvi bus za Zagreb. Pospani i tužni uskačemo u hladni bus. Ostavljajući iza sebe hladne dogodovštine i pokušavajući ih zaboraviti, te nadajući se da ćemo se brzo ugrijati. Ali... Oko 7 sati autobus počinje cukati, usporavati i na kraju crkne. Stao je. Smrzla se nafta! Silvio umire od smijeha. Mario se budi i zbunjeno gleda kaj se dešava. „Stari, bus se smrzo!“. Stojimo u pustoši van ikakve civilizacije. Ok, crna rupa nas očito ne pušta. Srećom, jedan od putnika (nas ukupno šestero, bez vozača) je policajac, koji ide na posao i on zove svoje da pošalju kombi. Kombi stiže i nakon što smo jedva otvorili zamrznuta vrata (to vam je već poznato) na nekih -10 °C (ili možda čak i -123 °C) jurimo prema Korenici. Tamo u 7,30 sati kreće bus za Zagreb. Silvio nagovara vozača da uključi rotirku, te vesela dječica u toplom kombiju idu prema spasonosnom busu. Presrećemo bus na cesti, jer nije čekao i na benzinskoj k'o azilanti prelazimo iz policijskog kombija u drugi bus. Ovaj ide dužim putem, stiže u Zagreb sat kasnije od onog prvog smrznutog. Nema veze, samo da stigne. I super kaj pri tome i grije.

U Zagrebu u tramvajac i doma. Silvio i Mario tu završavaju svoju avanturu, a ja se spremam na povratak u kraj gdje je sve smrznuto i akciju spašavanja svog prijevoznog sredstva.

Da ne kompliciram oko šlepa auta (a i tu je bilo podosta materijala), da bih došlepa auto u Zagreb, morao sam biti pored njega. To je značilo opet na bus za Otočac, žicati nekog za prijevoz do Krasna i onda tek zvati HAK. U prijevodu ode još jedan dan na vožnju u nekoliko različitih vozila. HAK-ovim kamionom dovozim auto u Zagreb, gdje je +10°C, a u Krasnu -10°C. Razlika od 20°C. Temperatura iznad nule i auto se počeo topiti, s njega i iz njega je kapalo i curkalo na sve strane. Nakon nekoliko servisa te nabavke novog vozila, rješavam se smrznutog Ritma u daj-što-daš ritmu. U prijevodu, prodajem ga pripadniku romske manjine s privremenom osobnom!

Dakle, djeco draga, u planinu idite pješice, a auto ostavite u nizini, pogotovo po zimi. Osim, ako imate specijalno doradeni terenac. U protivnome bi vaš metalni ljubimac mogao prezimiti u planini do proljeća!

Na kraju VELIKA ZAHVALA dobrim ljudima iz Krasna i Otočca na velikoj pomoći pri šlepanju, prijevozu i prenoćištu. Sve besplatno! Šlep ratrakom, čišćenje ceste ralicom do auta, šlepanje do Krasna. Udaljenost od Zavižana do Krasna je 18 km! Noćenje za troje, za dvije noći. Također besplatno. Cijela avantura: neprocjenjivo!

KUDA VODI OVAJ PUT...

Goran Rnjak

Večeras mi misli lutaju daleko. Pred oči mi dolazi sloboda tj. ono što ta riječ znači za mene. Osjećam sve tako tužno i umorno, ne želim komunicirati ni s kim, samo želim sjediti zadubljen u svoje misli, listati slike, prelaziti razne predjele, želim piti vodu sa svojih omiljenih izvorišta, verati se liticama, slušati ptice, zvijeri, zmiје, stabla, travu i kamen. Želim osjetiti taj miris, miris slobode, miris prirode i onoga što ona čini... jer čini slobodu, čini moj dom.

Već danima slušam buku, automobile, autobuse, skiku i vrisku, neke pucnjeve, kucanja, raznoraznu muziku i dreku. Slušam, a ne želim slušati. Muka mi je i bole me uši. Nekada nisam znao sta te riječi znače. Znao sam samo za mir. Za govor zvijeri, za životinje i prirodu, a danas me bole uši. Vi ste navikli na smrad jer s njim ste se rodili, s njim odrastate i s njim ćete umrijeti, ali moj nos plače, oči su mi tužne, usne skupljene, kao da me nije. Zašto se tako osjećam, zašto sam tako čudan, zašto vas ne shvatim, zašto vam se ne prilagodim i pridružim, hoću li ikada biti kao vi? Teško, jer vi nikada nećete biti kao ja, tako ni ja neću biti kao vi. Zauvijek ću sanjati orla, zauvijek ću sanjati vuka i vrlet, pašnjake i proplanke. Plakao bih kada se sjetim, plakao bih ali se bojim. Bojim se pokazati da se bojim onoga što vi stvarate i onoga što vi predstavljate, jer to nisam ja. Previše ste jaki i učite samo kako postati jači, kako uništiti sve ispred sebe. Nije vam bitno kako i gdje. Ne zanima vas je li pod vodom na kopnu ili na nebu. Ulazite u riječne dubine, krotite brzake, skrećete njihova korita, izlijevate u njih otpade svih vrsta da bi uništili još malo onog što se uništiti može. Više nema čistih rijeka. Ja rijetko viđam raka, a to mi je nekad bio prijatelj, to mi je bio prvi drugar u djetinjstvu. Gdje su nestale pastrve, zašto se više ne mriјeste u onom ševaru kao nekad? Pa jednostavno je! Toliko smeća i kiseline ubilo je sve, a ubija i nas. Ubijamo se sami svjesno i uspješno. Dan za danom sve sigurnije i hrabrije. Ubijamo one koji to žele i koji ne žele, ali uspijevamo. Uspijevate vi, a pomažem vam ja jer učim vašu školu, jer živim vašim zakonom, jer sam postao poput vas. Da, shvaćam da vam ne pripadam, shvaćam da nisam vi, a i vama je to jasno, ali ostajem jer nemam kamo poći, jer više ne pripadam nigdje. To je ono čega se bojim, to je ono zbog čega patim. Vi ubijate moje prijatelje zbog trofeja, vi gazite i uništavate moj dom da bi pokazali kako ste jaki, kako ste svemogućí. Stvarate da bi uništavali, a ja vam pomažem. Pomažem vam jer nemam izbora. Zato sam ljut na sebe, ali ništa ne mijenjam jer sam bespomoćan, jer sam nitko i ništa, jer sam običan mrav u svijetu slonova. Zemlja nas je stvorila, zemlja će nas progutati. Zato svoj vječni ležaj činimo udobnijim postavljajući u njega gomile plastike, željeza i raznih kiselina.

Onaj isti zrak koji je disao moj pradjed toliko je različit od moga zraka. On je svom djetetu ostavio napredak, ostavio mu je dozu smeća koje se iz dana u dan povećavalo da bi došlo do današnjih razmjera, da bi meni pružilo priliku ostaviti nešto svom potomstvu. Hoće li oni znati što je to bukva, što je ljubičica, gdje raste smrčak, a gdje šampinjon, ili će to za njih biti samo nebitna slika. Zgražam se od same pomisli, proklinjem sebe jer imam toliko hrabrosti da im to učinim. Ipak, ja sam tek jedinka, ja sam tek statistika u svijetu koji se bilježi u brojkama. Možda se čovjek čini sretnim, ali to više nije onaj čovjek koji je postojao nekad, koji se borio da bi preživio, koji je znao kad je dosta. Često poželim da sam ptica, ali i pticu ubija čovjek. Imamo razne bolesti koje je stvorio jedan jedini neprijatelj, a to smo mi. Otkrivamo kako biti što zlobniji, što gori i opakiji. I uspijevamo. Učili su vas, vi učite nas, a mi ćemo učiti one poslije nas, ako ih uopće bude, ako budu imali gdje učiti. Još malo pa ni snijeg neće biti bijel. Samo čekam dan kad će početi padati crne pahuljice. Tog dana nebo će početi vraćati ono što mu dugi niz godina dajemo. Smog i prljavštinu! A što onda piti? Hoćemo li imati izvore ili ćemo izmisliti i vodu i sve, i sve da bi postali umjetni i mi i sve oko nas.

KORDURA 600KN, KARABITKA 500KN, ISKUSTVO U LUBUŠKOJ – NEPROCJENJIVO!

Tea Selaković

Konačno je došao i taj dan, dan mog prvog logora! S veseljem i nevinim entuzijazmom novorođenčeta budim se ranom zorom i čekam Čak Lorisa da me pokupi svojom plavom zvjerkom. Treći supatnik Lovro, pravi iskusni navigator osigurava nam siguran dolazak na Sjeverni Velebit bez i jednog krivog skretanja! Moja sreća raste bez imalo slutnje što me tamo čeka. U Krasnu zastajemo po Slovake i naravno osvježiti se uz Velebitsko. Nekako uspijevamo naći parcelu za bivak i u samo par trenutaka (ok možda je prošlo pol sata, sat maksimalno), moj novi dom je spreman za useljenje. Šetnjom kroz logor pozdravljamo susjede i upoznajemo španjolski geto. Ima nas stvarno puno ali je atmosfera odlična.

Prvi dan niš ne radim, navečer je radni sastanak. Luka iznosi planove za idući dan. Kombiniram što bi bilo najbolje za mene, nisam baš za neke napore nakon 2 tjedna izležavanja na plaži. Ujutro se odlučujem otići u Lukinu. Idemo se spustiti do ledenog čepa, poslikati se i rasprijeti je. Ono što je tu najvažnije, meni najvažnije, je krštenje moje nove opreme! Stavljam je na sebe, zatežem, namještam, slažem spravice i uživam u svom tom sjaju novoga na sebi. Tko kaže da su dijamanti ženini najbolji prijatelji? Ne ne ne... dijamanti nisu ni do koljena mojoj opremi! Samo me muči onaj karabiner s pomoćnim, nikako da

skužim kako se treba staviti kad ulijeće Jela sa smiješkom i objašnjenjem što mi je činiti. Brže bolje se spuštam u Lukinu kako bih pobjegla kipućem suncu i osvježila se u snijegu usred ljeta. Nakon uspješnog izlaska i rasporemanja ekipa se razdvaja, dio odlazi postaviti Trojama a ja se s ostatkom vraćam u logor. Za trening sam uzela tegliti uže natrag... skroz zgodno iskustvo!

Navečer liježem u super duper bivku ni ne sluteći što mi donosi idući dan. Krenulo je skroz obično. Veliki zajednički doručak pa podjela u ekipe i odlazak svatko na svoju stranu. Ja sam otišla u Lubušku. Nije mi to baš bilo drago jer sam već bila u njoj i znam otprilike kakva je i znam da mi se ne sviđa previše ALI potrebna je radna snaga a i meni je potreban trening... da konačno upregnem svoje mišiće.

Sve je krenulo po P.S.-u., svi smo bez problema ušli i prateći Jasnu fino smo napredovali. Išli smo nešto sporije ali bez stajanja. U jednom trenutku mi je ispala karabitka. Bila sam na vertikali kad od jednom mrkli mrak. Potražim rukom karabitku da je protresem a kad ono praznina u mojoj ruci! Karabitka mi se uspjela odšarafiti i ispasti. Sva sreća da je pala na policu pa sam je usput pokupila ali je bila neupotrebljiva pa sam nastavila s električnom dalje. Dobrano smo se napatili kroz eliminator pa mali meandar pa veliki (koji je kao i mali samo duži, ajde dobro možda je i malo širi). Matija je sa Španjolcima otišao ranije unutra tako da smo se svi skupa sreli pred kraj velikog meandra i podijelili transportke. Svatko je dobio svoju.

Tada je počeo mukotrpan povratak natrag. Ja sam bila prva, išlo se sporo, presporo. U jednom trenutku sam stajala čekajući bezvremenski dugo, sama u mraku slušajući glasove kako polagano napreduju prema meni. Hladnoća se fino uvlačila u mene. Iza mene su išli španjolci, Rafael i Juan. Konačno samo došli do velikog devijatora. U tom trenutku sam bila toliko iscrpljena da sam se divila samoj sebi kako još imam volje za disanje a kamoli DEDanje ali me nitko nije niš pitao pa sam nastavila uspon. Na devijatoru sam pukla, sa savršenom jasnoćom što mi je činiti ali bez dostatne snage uspjela sam zapetljati devijator, spravice, pupak... ma sve mi se zapetljalo. Sva u očaju uočavam Dalibora iznad mene i tada počinje moj solo: „Daaaaaaaaaaaaalibor, pomoziiiiiiiiiiiiiiii, ja to ne moooooooguu. Daaaaaaaaaaaaalibor kaj da radim, Daaaaaaaaaaaaalibor mislim da me panika hvata. Daaaaaaaaaaaaalibor želim hodati...“. Dalibor, sa strpljenjem nosoroga me hrabri, bodri, daje spasonosne upute i vraća volju za životom. Hvala ti Dalibore. Uspjevam ispenjati sve do prvih škrapa kad kao šećer na kraju počinje poplava. Uspjevam izbjeći najgori dio brzinskim DEDanjem dok oba španjolca ulaze u vodopad i fino se tuširaju... užas. Skrivamo se od vode, vadimo astrofolije i čekamo da se slap smiri. Španjolci su slabijih živaca pa ubrzo odlučuju ostaviti transportke i riskirat kroz vodu do izlaska. Ja si mislim „nema teoretske šanse al sretno im bilo“. Sa zadnjim znakovima svijesti čujem kako je oko pol 12, ali u meni nema više snage ni

začuditi se činjenici da smo trebali izaći prije 4 sata! Nakon finog spavanja na transportkama, ogrnuta astrofolijom i Daliborovom vrećom za spavanje, okrijepljena čoksom i praznog mjehura, uočavam da se konačno voda smanjila. Tamo kad smo dogovorili da bi mogli lagano krenuti dalje dolazi Matija s viješću da su svi živi ali mokri, pothlađeni. Svima je sve jasno, potrebno je što prije izaći van. Transportke ostavljamo kod prvih škrapa i šibamo van. Na vrhu vertikale me dočekuje Dream team. Bakša i Marin, kao pravi GSSovci dojurili su u naš spas. Nakon brzinskog make-overa (čitaj oblačenja suhog pulovera, provjere stanja mene i opreme, popravljanja frizure) bježim kroz guzoder na svjež zrak. Vani me dočekuju zabrinuti Roni i nasmijana Katja. A meni je prekrasno udisati friški zrak i gledati zvijezde i znati da je gotovo. U logoru me dočekuje Kety s najboljim ljekovitim čajem (s dodatkom meda i Antine rakije). Čaj, papica i dobro raspoložena ekipa vraća me u život. Tako dočekujem zoru kada me napokon napušta šok i preuzima umor pa se zavlčim u vreću i pozdravljam svijet u besvijest.

U POTRAZI ZA NEVIDLJIVOM CRTOM

Marijan Čepelak – Maligan

Naslućivao sam ju još puno prije nego što se pojavila – još onda, u vrijeme mladenačkih dana, u zanosu i neumornom radu svojstvenim tom razdoblju života. Naslućivao sam ju bez jasne predodžbe o njenom značenju i ulozi, još manje o izgledu koji je za mene i dan-danas nepoznanica. A pojavila se neočekivano, nekako baš u vrijeme završetka mog studija i diplomskog ispita, neposredno prije početka rada u Muzeju – sapleo sam se o nju tamo negdje na početku Radićeve ulice ne znajući zapravo o čemu se radi. Podsjetilo me to na neke prizore zapažene usput u vrevi gradskih ulica: one kratke i brze poskoke koje ponekad sasvim neočekivano i bez vidljivog razloga, usred mirnog hoda izvedu neki prolaznici. Ali ja, umjesto da učinim nešto slično i nastavim kretanje u istom smjeru, skrenuo sam uskim prolazom koji vodi na Strossmayerovo šetalište, onom kojeg bez obzira na njegovo pravo ime i ne sasvim bez razloga neki nazivaju "Popišani jarek". Zaboravio bih na taj slučaj da se isti u nekim sličnim prilikama nije pojavio više puta kasnije. Na drugim mjestima, i ne uvijek u gradu. Ali svaki put bih - slučajno ili ne, to ne znam – već na prvi dodir reagirao odstupanjem. Da li zbog urođenog opreza, ili neodlučnosti svojstvene mom karakteru – ne mogu reći sa sigurnošću, ali u svakom slučaju bio je to uvijek prilično nesvjestan čin. Ustvari, više nisam sasvim siguran da ona zaista postoji – ta nevidljiva crta koja se već odavno ne postavlja na mom putu.

A sada, s te vremenske udaljenosti i s iskustvom koje donose tolike godine života, pitam se što bi se dogodilo da sam ju u svjesnoj namjeri vođen znatiželjom, brzopleto i neoprezno, ili sasvim slučajno (vođen rukom sudbine)

prekoračio? Bio bih kao oni drugi koji su to jednom učinili: profesionalac. Stručnjak. Autoritet. Na nekom puno višem položaju od običnog amatera, laika i nestručnjaka, što sam bio i ostao. I ne mislim pritom na usko područje mog zvanja i zanimanja, nego na onaj široki prostor vrlo raznorodnih djelatnosti koje činim zbog osobnog zadovoljstva i sklonosti. Djelatnosti koje su na neki način važnije od onih u kojima se zarađuje novac i osigurava vlastita egzistencija. Bio bih već odavno na onoj drugoj strani – iza nevidljive crte, a zabavan i pomalo neozbiljan, ali vrlo angažiran i raznolik rad i društveni život odjednom zamijenio hladnom racionalnom aktivnošću koja bi me ubrzo uzdigla na višu razinu. To bi me istovremeno udaljilo od dotadašnjih prijatelja i njihovog rada u kojem sam ranije sudjelovao. Svejedno, jer sva moja špiljarska, alpinistička, fotografska, literarna i brojna druga teško opisiva aktivnost imala bi drugačiji značaj. Više znanstven, više misaon, a u svakom slučaju profesionalan i vrlo stručan. Bio bih uvažena osoba na tom planu rada (i općenito), polako gomilao izvješća, referate, studije, elaborate, osvrte, eseje ..., koristio se obilno tuđim neposrednim radom – osobito onih neukih zanesenjaka koji trate svoje vrijeme valjajući se po blatu u špiljama i tegleći tešku opremu po svakom vremenu i na vlastiti trošak. Osjećao bih se nadmoćan u svom istaknutom položaju s kojeg je pogled daleko širi i dublji, dijelio bih savjete i dobrohotno (samo ponekad) pomagao nekom mladom i nezrelom suradniku da prijeđe crtu. Ovo zadnje s puno opreza, a nikako ne unutar užeg područja vlastitog zanimanja – to ne bi bilo uputno! Nažalost, morao bih se i boriti za održanje tog položaja – kako protiv onih koji njemu teže, tako i onih koji ga nedovoljno cijene ili omalovažavaju. Na amatere mislim, laike i nestručnjake. Morao bih trošiti vrlo velik, ako ne i najveći dio vremena i snage u dokazivanju da je njihov rad daleko ispod moje profesionalne i stručne razine. Nažalost, ali drugačije ne bi išlo.

Tako bi to bilo, ali eto – nije. Nije u mom slučaju, jer nisam prešao nevidljivu crtu. I čini mi se sada: sretnim ishodom sudbine! Naravno, moje stanovište je uvjetovano upravo nedostatkom tog iskustva u prijelazu crte i posljedično tome – poznavanja one druge strane s drugačije točke gledišta. Usprkos tom nedostatku već dugi niz godina pokušavam shvatiti mehanizam i samu bit tog preobražaja. Za sada još uvijek ima više pitanja i nepoznanica, nego jasnih odgovora i dokaza. Pomogla bi suradnja s onima koji su doživjeli prijelaz crte, ali nažalost, takvi su već suviše daleko, na nekoj višoj razini shvaćanja i ne priliči im dovoditi svoj ugled u pitanje.

Unatoč svim mojim ograničenjima u razumijevanju tog fenomena došao sam do zaključka da je broj onih "s druge strane crte" prilično točno određen i kad je popunjen treba čekati dok netko od starih članova prirodnim načinom ne napusti taj krug. A članstvo je doživotno, pa zna se – kao kod akademika – teško ga je postići, ali lako obnašati. Čini se da je njihov broj ustvari neki postotak od ukupnog broja onih koji se bave dotičnom djelatnošću, a nalaze se s ove strane crte. U tom slučaju ovisi o veličini baze, o broju amatera i

nestručnjaka, a to je pretpostavka koju bi teško prihvatili oni koji su prešli crtu, jer uključuje njihovu jednosmjernu ovisnost o toj bazi koju ne prihvaćaju kao svoju.

Sve to je još uvijek velika nepoznanica i čeka na objašnjenje. Možda ću jednom posvetiti više vremena proučavanju te pojave, premda priznajem – nisam kvalificiran. Moj rad ostaje na razini amaterizma i nikada neću postići dubinu i lucidnost misli stručnih profesionalaca i znanstvenika. Dok ja samo naslućujem postojanje crte, više-manje po nekim usputnim pojavama i posljedicama preobražaja pojedinaca, oni (preobraženi) vjerojatno vide tu crtu i shvaćaju njen smisao. I tako, ostajem negdje po strani, ili iza. Nastojim opaziti taj trenutak, vidjeti vlastitim očima crtu u času dok ju netko prelazi (jer jedino tada se pojavljuje), ali za sada ne uspijevam. To me nimalo ne obeshrabruje, nego naprotiv – potiče. Takvi smo ponekad mi amateri u planinarstvu i speleologiji: tvrdoglavi, uporni i dosljedni, premda raspršeni na brojna područja interesa. Tako je bilo do sada, a čini se da će i ostati. Pa i ovaj moj zapis, ne pokušava biti ništa više od običnog priloga jednom amaterskom časopisu.

ŠPILJKO

Goran Kovačić

Priča iz doba dok su rode donosile djecu i zašto se neko dijete zove baš tako kako se zove. Slijedi priča.

Nekoć davno, dok su rode donosile djecu roditeljima, zbila se zanimljiva zgoda. Poznato je da djeca dolaze na ovaj svijet bez obzira na vremenske uvjete, no nitko se ne upita kako je rodama. Kako je njima letjeti po kiši i vjetru?

Tako je jednoga dana, jedna roda veselo mahala krilima, jer je takav trenutak ipak veseo za obitelj, noseći u svome zavežljaju zaigranog mališana. Ali, nije sve uvijek idealno, pa tako ni toga dana vrijeme nije poslužilo rodu djecodonositeljicu. Bila je to iskusna roda, koja je svoje zvanje stekla na uglednim veleučilištima za rode i srodne ptice, poput čaplji, ždralova i sličnih močvarica. Iako rode jedine mogu i smiju prenositi djecu. Zašto je to tako, vjerojatno ne znaju ni birokrati u Rodogradu, a kamoli na Katedri djecotransporta na Veleučilištu Zlatnog ždrala. Za one koji se pitaju gdje je to, slijedi diplomatski odgovor: Tamo daleko, iza svega, pa čak i ljudskog pogleda. Skriveno u tajnosti stvaranja novoga.

Vratimo se na našu rodu. Neki pričaju da je ustvari riječ o iskusnom rodanu, neki pak o mladom rodcu. Kako god bilo, vrijeme se toga dana posvađalo s prirodom. Sijevalo je na sve strane, oluja je savijala tanka stabla, kiša je topila

tlo i stvarala nove potoke, gusti oblaci su pretvorili vedri dan u mrklu noć. U takvim uvjetima sve ptice slijeću na tlo u sigurnost šuma, a pogotovo rode s tako vrijednim živim paketima. Na samo da je navigacija onemogućena, već je i apsolutna sigurnost leta vrlo upitna te o tome nema daljnje rasprave. To su osnovni postulati elaborata leta za rode djecodonositeljice.

I tako je naša roda mokra i nošena jakim vjetrovima, morala što prije prizemljiti, pažljivo koristeći samo trećinu svojih velikih krila, jer bi ju inače odnijelo preko Velebita i Alpa skroz do Finske ili Norveške, a nije bila opremljena zimskim perjem. Nekako je uspjela pobjeći vjetru ispod gustih krošnji i zaustavila se pred visokom stijenom obraslom mahovinom, koja ju je zaštitila od vjetra. Mahovina je smanjivala udare vjetra i upijala pljuskove kiše. Tu je naišla na ulaz u špiljicu, koja je u ovome trenutku bila i više negoli spasonosna. Izmorena od velikih napora, pazeći da vrijedan teret ostane nepovrijeđen, smjestila se podalje od ulaza. Svojim krilima zagrijala je malog vragolana, kojemu se ovakav nesvakidašnji let svidio, jer je očito išao u ruke roditelja avanturista, koji umjesto jutarnje kave piju topli adrenalinski pripravak. Umorni od teška puta ubrzo su zaspali.

Nakon nekoliko sati slatkog sna, roda se probudi i uvidi da je nevrjeme prošlo te da bi mogli nastaviti put. Ostalo je još malo do nestrpljivih ukućana. Ali, raširivši krila s dobro zamotanoga zavežljaja, shvati da je zavežljaj prazan. Mališan je spretno otpuzao u nepoznato. Brzinski pogled prvo van, ispred špilje. Tamo su dvije vjeverice veselo skupljale plodove, što ih je vjetar stesao na tlo.

– Oprostite, gospon i gospođu Vjeverić! – reče roda – jeste li možda ugledali ljudskoga mališana? Vjeverice se zbunjeno pogledaju, te u isti glas kažu: – Pa tko je tebi dao licencu i uopće diplomu, kad ti djeca bježe?! Nismo! Ovdje su žirovi i lješnjaci nedirnuti. Ovuda nije ništa puzalo. Pogledaj dublje u špilju, postoji uski prolaz u daljnje prostorije. Tamo ima izvor fine blage mineralne vode, vjerojatno je ožeđao. Ali, ako je popio veću količinu te vode, teško ćeš ga sama pronaći. Od te vode naši vjeverići cijeli dan skakuću i pentraju se na najviša drveta, a u žirometu ih nitko ne može pobijediti!

Roda se brzo vrati u špilju. Na kraju suženja naiđe na taj prolaz, no preuski za nju. Ne preostane joj ništa drugo doli da za pomoć zamoli vjeverice, koje su manje od nje, a i poznaju špilju. Nakon kratkog dovikivanja i cijukanja, pojavi se stari vjever. Bez puno premišljanja odluči se na promptno-žurnu spasilačku akciju. Za njegove godine bijaše to više ekspedicija-avantura. Špilja bijaše vrlo komplicirana i u njoj se je lako zagubiti. Još se prepričavaju priče vjeverićima o puhovima iz špilje, kako se ne bi u njoj zaigrali i izgubili. Najstrašnija je o starom, sijedom risu s ogromnim ocnjacima i crvenim očima, što svijetle u mraku. Navodno su mnoge nesmotrene i bedaste vjeverice tamo ostavile svoje kosti.

Hrabri stari vjever smota oko prsa traku naglavne-čeone lampe, što je pronašao na planinarskome putu, vjerojatno od nekog nepažljivog planinara, te krene

kroz prolaz. Na izvoru otpije par gutljaja za snagu i požuri dalje. Kroz dvoranu smiješnih duhova, preko divokozinog prolaza, sve do tzv. risove jazbine i jazavčevog urlika. Tu se je navodno problematični jazavac, nakon previše fermentiranog ptičjeg mlijeka, sukobio s crvenookim risom. Istina je vjerojatnije da je stari, onemoćali jazavac tu pronašao svoje mirno vječno počivalište i da je otuda otišao u svoja vječna lovišta. Bilo kako bilo, veliko jazavčevo krzno, koje je u pričama risov trofej, ne izgleda baš smirujuće, pogotovo u toj podzemnoj tmuni.

No, vidi vruga maloga, on očito nije još čuo za te strašne priče, te se je umoran od dugog puzanja, sklupčao baš na tom mekom krznu. Vjever priđe mališanu i taman da će ga probuditi, kadli iz tmine dva crvena oka zasvijetliše jače nego u pričama, basnama, pripovijetkama i legendama skupa. Pobježe vjever glavom bez obzira, jer ako je veliki jazavac završio kao pokrivač, on ne želi postati šubara opakom risu. I tek što je istrčao iz risove jazbine, iza kamena se pokažu dva vragolana vjeverića, s dječjim laserima. Hihotajući se prime jazavčevo krzno, te tako odvukoše ljudskog mališana prema izlazu. Tamo ih dočekaše pola šumskog životinjskog vijeća kao velike heroje, jer su nadmudrili strašnog risa i ne samo da su spasili ljudsku bebu, već su mu oteli i trofej jazavčevo krzno.

Ubrzo bijahu odlikovani Redom zlatnog oraha, što je najviše odlikovanje i najveći orašasti plod. A roda sretna što je avantura dobro završila, ovaj put dobro provjeri svoj zavežljaj, te stavi dvostruko osiguranje na završni čvor. Stari vjever navodno više u špilju ne ulazi niti do ljekovita izvora, ali mu zato hrabri, odlikovani heroji – malci nevaljalci svakodnevno donose vodu u ljuskama svojih medalja oraha. Što je njemu i više nego dovoljno.

Roda je sa samo nekoliko sati zakašnjenja isporučila svoj paket, što su joj u Letačkoj komori oprostili s obzirom na vremenske neuvjete i neprilike. Podaci o špiljskoj potrazi su zagubljeni u šumskoj zečjoj arhivi. Ne zna se da li je toga dana dežurni bio zec ili kunić, jer su jako slični i svi ih još uvijek lako zamjene. Roda je čak promaknuta u višu djecodonositeljicu savjetnicu i mentoricu, jer je u ekstremno otežanim uvjetima pronašla sklonište za sebe i svoj vrijedni paket.

A roditelji? Roditelji su bili presretni, što je mali Špiljko - tako je pisalo na peleni, došao u obitelj veselog pogleda i istina malo zamazane pelene. Kako je zaprljao pelenu u zraku im nije bilo jasno, ali zato je valjda i dobio tako čudno ime. Nisu ni slutili što je sve Špiljko već prošao ili jesu, pa su se baš zato toliko veselili njegovu dolasku.

Danas je Špiljko jedan od vodećih ljudi koji su istražili Špiljkovu špilju, odnosno Špilju crvenookog risa, nakon što je uski prolaz proširen. Tradicija plašenja s laserima je nastavljena, iako se svi pitaju gdje vjeverići nabavljaju baterije. Stoga pazite na svoje rezervne baterije za lampe, jer ako nestanu, pitanje je tko će se usuditi boriti s opakim risom, zbog dvije baterije.